

Ambrož Soška:

Prostějov revoluční.

Jsme slabí, malí,
na to odpovídal Sv. Čech rázně:
„Dostí těchto řečí, oč byla Hellas, Roma větší,
než skrání nesmrtnou se dočkla hvězd.“

Byla to nejprve vnitřní revoluční síla myšlenky národní, jež působila jako vzpružina v dějinném vývoji 19. a 20. stol. Taťto síla myšlenky národní vrátila zněmčelé město Prostějov r. 1892 opěť národu.

Svobodomyslné občanstvo našeho města netěšilo se přízni všemocné Vídně a rakouských vlád, které ve všem přezíraly průmyslově a moderně se rozvíjející město a jeho skrovná přání jak v Brně, tak i ve Vídni šmahem zamítaly. Než síla myšlenky národní a vlastenecké tím nikterak neutrpěla, ba naopak získala na své opravdovosti a ráznosti. Byl to jistě veliký vlastenecký čin a působivé národní gesto, velkolepý odkaz prvního českého starosty města Prostějova Karla Vojáčka a jeho šlechetné choťi paní Karly Vojáčkové, kterýmžto odkazem dostalo se na vzdory všem nepřátelům našim skvělého kulturního střediska, Národního domu s divadlem, jež stalo se centrem ušlechtilých snah národních.

Politicky pěstován byl v Prostějově smysl historického, státního práva vždy živě nejen v kruzích občanstva konservativně národního, jehož reprezentantem byla občanská strana národní v čele s Drem Ondřejem Příkrylem, ale i v kruzích mladší pokrokové inteligence, sdružené ve spolku Pokrokových lidí a později lidovopokrového politického spolku, vedeným prof. Ambrožem Soškou a čilým, vzdělaným, předčasně však zemřelým Jar. Neumanem. Sdružení Pokrokových lidí, v jehož čele byli prof. Karel Juda a nynější sekční chef

v ministerstvu spravedlnosti Otakar Hejdušek, zvláště se zasloužilo tím, že zvalo do Prostějova vynikající představitele vědy, umění a politiky. Tak přednášel po dvakráte v Prostějově první prezident československé republiky prof. Dr. Tomáš G. Masaryk, prof. Dr. Fr. Drtina, básník Sv. Machar, hlásající nám ideje demokracie, pokroku a humanity.

V prostředí sdružení pokrokových lidí vznikl veliký kulturní zápas, vyznačený jmény Karel Juda a Karel Dostál Lutínov, jenž zasáhl veškeru pokrokovou inteligenci moravskou.

Náš národ, když uhodila hodina jeho osudu, byl zrevolutionován, opravdu nezklamal a osvobození své i znovudobytí státní samostatnosti slavně vybojoval. A na štěstí našla naše revoluce svého v pravdě jedinečného vůdce v prof. Dru Tomáši G. Masarykovi, který ji také dovedl k vítěznému konci.

Naše revoluce je částí války světové a jejího charakteru.

Tento dá se zachytit do značné míry srovnáním válečného cíle obou stran a jejich programu. Jeť nehynoucí zásluhou T. G. Masaryka, že naši revoluci šťastně vklínil v tuto světovou konflagraci a v tento světový program. Sám Masaryk to charakterisuje těmito slovy: „Byl tu západ, vedoucí obrovskou většinu člověčenstva, a Německo, vedoucí menšinu Centrálních mocností. Toto rozestoupení národů na dva tábory nemělo význam pouze vojenský, dočasný, nýbrž vyplývá z celkové situace kulturní. Stály proti sobě idee, názory na svět a život. Válka světová byla válkou národů. Nestály proti sobě staré stálé armády, nýbrž armády nové, vzniklé obecnou vojenskou povinností, armády hlavně rezervní, proti sobě stály národy. Světová válka měla ráz abstraktní, vědecký, sokové nestáli proti sobě tvář v tvář, nebylo války pohybové, nýbrž posiční, lidé se ubíjeli, aniž se viděli. Tím má světová válka ráz zvláštní a charakteristický, že byla tak vleklá, tak obecná.¹⁾ Celá naše revoluční akce byla nesena jménem a autoritou presidenta Masaryka. Pod jeho plným ideovým i praktickým vůdcovstvím mohli jsme jedině provésti to, co jsme provedli. To je také jedno z velikých politických poučení naší revoluce. Otázku českou pojímal vždy jako

¹⁾ Srov. T. G. Masaryk: Světová revoluce, Praha 1925. p-386, 424, 425.

otázku světovou, stále srovnával naši historii s historií Rakouska a Evropy vůbec. On měl hned od počátku širokou orientaci evropskou a světovou, on v době, kdy sociálně rozvráceny byly celé státy, měl to veliké plus, že je sociálním filosofem a autorem děl velikého dosahu sociálního, on měl autoritu velikého Slovana, snad nejlépe znajícího theoreticky i prakticky vedle slovanských národů také Němce, kteří sami uznávali jeho autoritu; on konečně to byl, který hlásal všechny ony ideje a principy, metody a zásady politické činnosti, jež nám získaly vítězství.¹⁾

Krásně, v živé předtuše velikosti Masarykovy v naší revoluci vyjadřuje se o posláních Masarykově Dr. Edvard Beneš se srdcem citově vzrušeným v dile své Světové války a naší revoluce: „Viděl jsem tehdy před sebou dobře celý náš politický úkol a chápal, jak veliká historická vůdčí úloha připadá Masarykovi v této osudové chvíli našich národních dějin a jak vůbec vedoucí lidé vtiskují do veliké míry ráz dějinám svou individualitou. Chápal jsem dosah jeho vůdcovství a znal až příliš dobře, čím jednou v naší historii bude jeho veliká osobnost. Vše, co mi v těchto dnech říkal, bylo pro mne především projevem víry a důvěry ve mne, v mou práci, v mé snahy a úmysly. A cítil jsem vděčnost k Prozřetelnosti, že mi dala možnost pracovat s ním v pravém přátelství a na tak velikých věcech. Vrátil jsem se do Paříže k své práci posílen a upevněn. Byly to doby, kdy posílení osobního bylo by bývalo třeba i člověku nejsilnějšímu...“²⁾

Jeho ideje a metody přijali za své jeho spolupracovníci geniální Slovák Milan Rastislav Štefánik a energický tajemník Národní rady v Paříži Dr. Ed. Beneš, první z učence stal se francouzským generálem, druhý z nepatrného docenta a profesora obchodní akademie stal se obratem ruky naším státníkem. Oba tyto nadšení spolupracovníci Masarykovi vytvořili onu velkolepou syntézi naší národní revoluce v rámci světového dění, revoluce, jež svými výsledky naplnila celý svět

¹⁾ Srov. Ed. Beneš: Problémy nové Evropy a zahraniční politika československá. Projevy a úvahy z roku 1919, 1924. Praha 1924. p. 25, 26.

²⁾ Dr. Ed. Beneš: Světová válka a naše revoluce. I. p. 200.

úžasem a obdivem. Tito mužové tvořili náš stát cílevědomě, krok za krokem, úsilovnou tvůrčí prací, vědecky fundovanou, politicky správně vypočítanou a psychologicky správně odhadnutou.

Tato zahraniční činnost našich vůdců revoluce nezůstala ani nám v Prostějově utajena, tu a tam dostal se nám do rukou nějaký francouzský nebo italský list, byl to jmenovitě zdejší advokát Dr. Václav Perek, jenž dostával dlouho významný milánský list: *Corriere della Sera*, odkudž jsme u nás se ledaco dověděli o práci našich v cizině, zprávy ty tajně a pod rukou důvěryhodným sdělované — stávaly se občanstvu útěchou, křísily pokleslé naděje a nabádaly k vytrvalosti v krutých a neradostných chvílích, kteréž světová litice nám přinášela. Odtud jsme také věděli o vycházení Denisovy „*Nation Tchèque*“ a později revue „*Le monde Slave*“. Z anglických novin „*Times*“, které také do Prostějova nějak zabloudily, dověděli jsme se, že známý přítel Slováků Seton Watson (*Scotus Viator*) s Masarykem a Steedem vydává revui „*The New Europe*“, kde propagován program nejen našeho osvobození, nýbrž i malých potlačovaných národů středoevropských.

Přispělo město Prostějov k naší národní a politické revoluci a kterak? Odpověď jest kladná — Prostějov měl to štěstí, že k našemu národnímu osvobození svým činným revolučním stanoviskem politickým přispěl značnou hřívnou.

Prostějov byl na samém začátku války roku 1914 zrevo-lucionován — působila tu řada momentů, projevujících se spontánně více méně po vši naší vlasti — Prostějov však stál v tomto ohledu v popředí měst moravských, jsa přímo revolučně dobyt z nadvlády německé, zůstal i potom, jak je na Moravě známo, horkou půdou, kde na sebe narážely různé politicko-sociální zájmy z jeho značně sociálně rozvrstveného obyvatelstva, ale i půdou, která ráda přijímala novodobé ideje, které se zmocňovaly našeho národa.

V řadách prostějovského dělnictva, třebaž že z počátku vlivem mezinárodně orientované sociální demokracie utrpělo cítění národní a smysl pro historické státní právo citelnou újmu, přece však působením vlastenecky založených vůdců a předáků sociálně demokratických, jako byl skvělý organisator,

žurnalista a řečník Josef Krapka, Arnošt Hyánek, Fr. Šeha, Šimerda, Karel Čepl, Stanislav Manhard, později nástupce Krapkův energický a nadaný Rudolf Bechyně — i mezi dělnictvem sociálně-demokratickým myšlenka národní víc a více oživovala, dělnictvo prostějovské se nevyhýbalo projevům národním, takže výtky národní vlažnosti a chladné internacionálnosti již v letech před válkou světovou pozbývala oprávněnosti. Jistě značný vliv na sociální demokracii prostějovskou mělo i hnutí národně sociální, jež v Prostějově zapustilo pevné kořeny a jehož očistným ohněm „národní myšlenky“ proběhl i vůdce sociálně demokratický Rudolf Bechyně. Strana národně sociální velmi se zasloužila o oživení principu národního a státoprávního mezi prostějovským dělnictvem, zvláště pak mezi mládeží, připravujíc tak v rakouské armádě revoluční živél. Úspěšně tu působili: Jos. Menšík, Fr. R. Reichstädter, jenž za stranu národně sociální zvolen byl poslancem na radu říšskou v páté volební kurii hanácko-valašské, prof. Ant. Kýr, F. Zapletal, Ed. Šrajcr, Petr Solfronk, Leo Justan a jiní. Na počátku světové války hybnou silou ve straně národně sociální byl revoluční hrdina prostějovský, ohnivý redaktor „Pokroku“ Josef Kotek, vyšlý z radikální mládeže národně sociální. V rakouské armádě ujašňovala si jmenovitě mládež národně sociální železnou skutečnost: „bez svobody národní — není a nebude svobody sociální“. Ve vlastním státě půjdou sociální reformy rychleji vpřed. Mládež národně sociální stala se vášnivě národní ze smyslu pro právo a spravedlnost, který jí přikazoval boj proti křivdám, proti útisku a porobě po staletí utlačovaného, nešťastného národa. Z mládeže národně-sociální vytryskly jistě bohaté prameny naší národní revoluce. Její myšlenky, snahy a ideály staly se majtkem našich legií, kteréž ona spoluvořila a v nich bojovala. Prostějov na samém prahu světové války rostl demokraticky a tím i revolučně. Jestliže národ náš otevřel humanitní ideji demokracie dvéře do duše svojí dokořán, bylo tomu tak až na menší výjimky i v našem městě. Čím dále, tím více u nás pronikalo přesvědčení, že slovo národ a lid stalo se u nás vlastně totožným a že z chaloupek našich vyšlo obrození národa.

Prostějov se do budoucna neubráníl mocnému proudění

sociálnímu se stále rostoucí industrialisací města. Proto na základě zavedení rovného, všeobecného práva hlasovacího, jež zatřáslo zpuchřelou budovou Rakouska až do základů, volil demokraticky a socialisticky. Říšským poslancem byl zvolen vůdce zdejší sociální demokracie Rudolf Bechyně proti kandidátu lidovopokrokovému, jimž byl advokát dr. Václav Perek. A tak byl Prostějov zastoupen ve Vídni radikálně a revolučně. Nově zvolený poslanec za naše město Rudolf Bechyně záhy vynikl nad průměr na půdě rakouského parlamentu a získal si také zásluhy o rozbití společného svazu poslanců sociálně demokratických na říšské radě vídeňské a tím společné doposud strany sociálně demokratické. Němci nemohli zůstat s českými sociálními demokraty pohromadě, poněvadž jim byli již příliš nacionální. Také v Prostějově zahájen byl zápas odborových organizací za tak zvanou autonomii a vybojován vítězně — centralističtí dělníci, věrní Vídni a dru Adlerovi, zůstali v menšině.

Tak možno říci, že šiky prostějovského dělnictva byly při vypuknutí války světové prodchnuty národně a revolučně a proniknuty touhou po samostatném českém státě stejně jako druhé vrstvy občanské. Vrstvy občanské tvořily občanskou stranu národní, vedenou Drem Ondřejem Přikrylem, vedle něhož v popředí stáli Dr. Jos. Horák, Dr. Václav Perek, jenž byl zemským poslancem moravským, Ed. Skála, poslanec na říšské radě ve Vídni, Frant. Neumann, Hugo de Saint Privé, Dr. Fr. Kovářik, Karel Beneš a jiní. Strana občanská byla silně nacionální, přijímala stanovisko státoprávní, stála však příkře proti sociální demokracii, vytýkajíc jí hlavně internacionálnost, národní méněcennost, pověděl jsem již, že neprávem, neboť v čele sociální demokracie prostějovské stáli mužové upřímně národně cítící, kteří také masy lidové v tomto směru vychovávali a uvědomovali.

Všem, kteří v Prostějově museli narukovat pod rakouské c. k. prapory, bylo jasno, že není jim možno bojovat pro věc nespravedlivou, že není možno prolévat krev slovanských bratří, že není možno položit život svůj za stát, který se osvědčil jejich národu vždy nepřitelem. Všichni věděli, že český vojn nemůže se bít s nadšením pod vedením c. k.

důstojníků, kteří jeho národ a jeho řeč tupili a kteří všude, kde leželi posádkou, byli šířiteli germanisace. Hněv a nenávisť jejich pak vzrůstala, když viděli, jak za války jest národ jejich utiskován a pronásledován. Toto jasné vědomí zvláště pěstováno v Sokole, kde mělo již svoji tradici, ale také v Dělnické tělocvičné jednotě.

Tento revoluční a národní duch prostějovského dělnictva vyvrcholil v národně sociálním redaktoru „Pokroku“ Josefu Koťkovi.

S Josefem Koťkem seznámil jsem se blíže na předporadách politických a kulturních organizací prostějovských, pořádaných za příčinou důstojné oslavy 500 letého výročí Mistra Jana Husa. Poznal jsem v něm mladého, temperamentního muže, jenž celou svojí bytostí prahнул přímo po čínorodém životě. Josef Koťka jest typickým přímo představitelem národně sociálního redaktora, jenž vyšel z řad mládeže národně sociální, vychovávané v zásadách a ideách protirákouských a antidynastických.

Jeho životní data jsou prostá. Josef Koťka narodil se 14. června 1883 v Plzni. Otec jeho byl dělníkem a bydlil ve Skvrňanech u Plzně. Vychodil celkem pět tříd obecných a dvě třídy měšťanské; během svého učení v Škodových závodech navštěvoval také průmyslovou pokračovací školu v Plzni. Do učení na soustružníka vstoupil 28. července 1897 a vyučen byl 28. července 1900. Ve vysvědčení o učební době jeho se praví, že se řádně učil, závod vyslovuje nejlepší spokojenost s jeho chováním, tudíž může jej co nejlépe doporučiti. Mladý Koťka dostal pracovní knížku, vydanou 1. srpna 1900 obcí Skvrňany. Pracuje delší dobu od října 1901 do dubna 1904 u Škodů v Plzni. Vstupuje k firmě Knotek a spol. v Jičíně, kde seznamuje se s Marií Průšovou, kterou později bere si za choť. Od r. 1907—1910 pracuje v Mladé Boleslavi, jsa tu činným odborově i politicky. Po krátkém pobytu v Přerově vstupuje 22. září 1910 do továrny Kovářikovy v Prostějově a jest tu do 15. května 1912. Dnem 16. května 1912 opouští na žádost dělnictva organisovaného v Nár. sociální straně po dlouhém váhání dílnu a stává se jeho politickým a odborovým tajemníkem. V roce 1913 stává se redaktorem krajin-

ského týdeníku „Pokrok“, jehož redakce se přenáší z Přerova do Prostějova. Postup Koťkových prací na těchto místech byl plánovitý a pevný. Vytkl si určité směrnice pro hnutí odborové i politické a pak je energicky uplatňoval. Nezná odpočinku, nezná úředních hodin, nezná klidu. Jeho činnost politická přinesla straně národně sociální značné úspěchy. Měli-li bychom podati charakteristiku Jos. Koťka, možno tu poukázat na rozsah jeho činnosti: byl redaktorem, byl tajemníkem odborovým i politickým, byl agitátorem a žurnalistou.¹⁾

Všichni, kdo Koťka blíže znali, dotvrzují, že byl osobou neobyčejně tvrdou, sebevědomou a při tom krajně poctivou. Byl člověkem svérázným, nepodléhajícím náladám. Měl pevný program pro svou činnost nejen v místě, v kraji, ale i pro celou stranu. Činnost jeho byla také patrna v jeho zasahování do moravských poměrů, z jeho úplně neodvislé kritiky i vlastní strany. List „Pokrok“ vedl obezřetně a poctivě, tvrzení svých neodvolával a byl ochoten je vždy prokázati. Jeho citění národní bylo velmi živé. On dal popud k prostějovské demonstraci proti válce Rakouska se Srbskem, on dal popud k proti německému projevu v Prostějově několik dnů před vypuknutím světové války.

Neměl v lásce maloměštáctví, ale také ne bezmyšlenkovitý internacionalismus. „Pokrok“ jím redigovaný propadl v poslední době před válkou stálým konfiskacím. I prvé číslo, vyšlé za světové války, propadlo konfiskaci. Koťek nato raději list zastavil dobrovolně, odůvodňuje to tím, že pravdu psáti nemůže a lháti že lidem nebude. Revolucionářství Koťkovo nedalo se potlačit persekucními drápy rakouského dvojhlavého orla, revolucionářská duše překypěla tím, čeho měla tolik na srdci...

Hned na samém začátku světové války na schůzi v blízkých Smržicích dává průchod prožitě pravdě, mluví o spojení zemí koruny české a tím o zániku Rakouska, z jehož trosek vidí vyrůstat samostatnost českého národa.

Na schůzi ve Smržicích vidíme v zápětí tragiku českého člověka, zkaženého Rakouskem — český člověk, domkář Jan Minát, jde a udává Jos. Koťka četnictvu...

¹⁾ Srov. Ferd. Kahánek: Život a poprava Jos. Koťka. Praha 1922.

Potom již události spějí rychle jako lavina.

Kotek souzen rakouskou soldáteskou, representovanou pověstným generálem Matuschkou, odsouzen k smrti provazem, kterýžto trest proměnil vojenský velitel v trest smrti zastřelením.

O $\frac{3}{4}$ na 7. hodinu dne 23. prosince 1914 třesly na moravsko-oslavském soudním dvorku střelné rány; na redaktora Josefa Kotka vypáleno bylo šest ran. Prostějovský revolucionář umírá hrdinsky; zjištěno jest, že si nedal zavázati oči a že prohodil k vojinům: „Tak tedy střilejte!“ Umřel tiše s vroucí vírou v srdci, že jeho národ bude vítězem, a byl . . .

Případ Josefa Kotka jest jedním z nejtěžších aktů persekucních, proti českému národu vedených.

Josef Kotek vědomě položil život svůj na oltář budoucí svobodné vlasti — v tomto smyslu jest národním hrdinou a jeho osobnost náleží nejen všem Prostějovanům, nýbrž celému československému národu.

Poprava Kotkova měla také svůj velký politický význam, jenž tkvěl ve vědomém a důsledném odporu českých lidí proti Rakousku, jakož i pro naši zahraniční propagandu.

President Masaryk o tom praví ve Světové revoluci: „Každou popravou Vídeň a Budapešť si kopaly hrob, neboť dokazovaly, že je národ náš proti nim v opozici na život a na smrt; my za hranicemi jsme na každý případ popravy ukazovali a Rakousko veřejně obžalovávali. Žalovali jsme ovšem na všechna pronásledování a ukrutenství.“

V Josefu Kotkovi projevil se veliký mravní charakter českého dělníka vůbec, byla to vyhraněná osobnost, pod zdánlivě drsným zevnějškem bilo šlechetné srdce, tak vroucně milující svoji českou vlast. Tento prostý český kovodělník svou hrdinskou smrtí zabezpečil městu Prostějovu čestné místo v dějinách naší české revoluce. —

Město Prostějov od heroické smrti Kotkovy bylo však zapsáno velikým, černým písmem v rakouských vojenských annálech a všem Prostějovákům na vojné dalo se to také náležitě cítit.

Město Prostějov octlo se v pásnu stanného práva, jež uvaleno bylo hlavním stanem, jenž měl sídlo v Těšíně a byl řízen neschopným vrchním velitelem rakouských armád arcí-

vévodou Bedřichem, kterého případně nazval pěvec Petr Bezruč krvavým markýzem Gérem, jenž vedle krvežíznivosti měl jedinou snahu, aby z války své ohromné jmění ještě rozmnožil. Prostějov byl zapsán na předním místě jeho proskripční listiny a stíhán, jak jen bylo možno, občané jeho pronásledování z příčin malicherných a nicotných.

Z Prostějova byli všichni „Verräter“ (zrádci), „Rusofilen“ a „politisch verdächtig“ (politicky podezřelí). Po smrti redaktora Jos. Kotka pronásledována byla nár. soc. strana rozpuštěním politického spolku a spolku klub mladé generace „Rozkvět“. Archiv i knihovna strany konfiskovány.

Jak pracovali a šťvali prostějovští Němci, patrně z tohoto dopisu, jenž v překladě zní: V Prostějově 29. října 1914. C. k. místnímu velitelství v Prostějově. Po několik dní vykládá se ve zdejších českých kruzích se stále rostoucí drzostí, že Přemysl je v rukou ruských a že naše armády, všude poraženy, jsou na útěku. Tyto pověsti jsou tím více znepokojujícími, ježto dřívější porážky jistými kruhy, obzvláště českou inteligencí, byly s otevřenou škodolibostí vyprávěny, případně předpovídány a bohužel dodatečně se ukázaly pravdivými, jako na příkl. obsazení Bukoviny, Lvova, sev. Uher. Odkud ti lidé to vědí, jest hádankou; jest domněnka, že nějaký setník české národnosti, Prostějovan, jest přidělen válečnému tiskovému stanu a dodává jim zprávy. Ovšem je to jen domněnka. Vzdor mnohým oznámením proti určitým osobám pro rozšiřování falešných znepokojivých zpráv, sprosté spilání německému císaři atd. u okr. hejtmanství, věc se stále zhoršuje, protože okresní hejtman jest příliš shovívavý pro zdejší poměry příliš slabý a bojí se šovinistů v čele prostějovské obce. Jest velmi smutné, když státní občané, mající vlastní děti v poli, mají radost, má-li nepřítel úspěchy. Dovolenci, zranění a nemocní, vracejí se odtud zcela zkaženi k armádě, musí se to slyšet, jak jsou ti lidé vyptáváni, co se jim napovídá, že mají špatné zaopatření a obrovské námahy, a to všechno pro císaře Viléma, „pro ty zatracené Němce“. Nenávisť k Němcům přesahuje všechno. Jako starý voják a patriot prosím jménem stejně myslících za odpomoc, což by bylo jenom možno povoláním spolehlivých detektivů, kteří by museli ovšem umět dobře česky, ale ne-

směli by být české národnosti, jinak bude všechno prozrazeno. O císařových narozeninách a jmeninách nebylo ani stopy po praporech, radnice vystřčila malý červenobílý prapor, zrovna skandál, a většina domů vůbec nezdobena, to všechno před zraky c. k. úřadů! Mezi mladými c. k. úředníky pošty, berního úřadu, státní dráhy jest $\frac{9}{10}$ rusofilů. Prosím nutkavě o odpomoc! Dobrý patriot. Z dopisu vidno, jak zdejší Němci štváli proti okresnímu hejtmanu Dru Wiererovi, jenž se jim zdál příliš slabým a povolným k českým velezrádcům. Jinak k dopisu poznámky netřeba, mluví za celé knihy, jak prostějovští čeští občané nenávidění a denunciováni!

Později zatčen byl poslanec Rudolf Bechyně, jenž se musel zodpovídati z velezrádného článku, štěstí bylo, že se podařilo poslance R. Bechyni z drápů rakouského orla vyprostiti; budiž tu spravedlivě konstatováno, že o propuštění Bechyňovo přičinil se tehdejší okresní hejtmán prostějovský Dr. Jos. Wierer, nyní ministerský rada zem. politické správy v Brně, jenž vůbec, pokud mu to bylo možno, chránil naše občany a město Prostějov, jež bylo dáno vrchním velitelstvím v Mor. Ostravě na index. Nespočetná je pak řada občanů, kteří jako podezřelí byli vyšetřováni od příslušných velitelství. Okresní hejtmán Dr. Wierer velmi účinně ujal se také paní Škrachové, choti zdejšího advokáta, již se v kostele Milosrdných bratří udělalo nevolno, takže musela odejít, když byla právě zpívána rakouská hymna. Nebezpečí, které jí hrozilo, bylo velmi značné.

V revolučně citícím Prostějově sledován průběh světové války se zatájeným dechem, nervosněji než jinde. Každý větší úspěch dohodových vojsk rozradostňoval a zaháněl chmůry, rodící se ze stálých vítězství von Hindenburga a Ludendorfa. Spravedlivého hněvu a rozhořčení byli strůjci zdejší Němci, kteří již viděli vítěznou „Germanii“ na vítězoslavném prestolu a ubohým Čecháčkům nic jiného nepřáli než „politischen und wirtschaftlichen Tod für immer!“ (politickou a hospodářskou smrt navždy). Prostějov, jeho občanstvo, zvláště pak intelligence osočována a udávána z velezrady. Tyto okolnosti přiměly prostějovského starostu Dra Ondřeje Přikryla, že podal místodržitelství a vládě vídeňské zvláštní memorandum, kde

žaloby na Prostějov a jeho obyvatelstvo uváděny na pravou míru, jmenovitě pak inteligence všele hájena. Zákrok tento, třebaže persequce prostějovského občanstva nezastavil, přece ji aspoň poněkud zmínil.

Mocným dojmem působilo v Prostějově první a vlastně rozhodující vítězství na Marně ve dnech 5. až 11. září 1914, o němž jsme byli u nás informováni poměrně dobře, jmenovitě z listů italských — pověra mnohých občanů, že německá armáda jest nepřemožitelná tím úplně ztroskotala, naopak těm, kdo kriticky celou situaci posuzovali, bylo již jasno, že Ústřední mocnosti po nezdaru na Marně války již vyhrátí nemohou, třebaže německá vojska stála hluboko v zemích dohody. S velikými nadějemi očekával Prostějov na počátku června 1916 počínající ofensivu generála Brusilova a skutečně naděje ty splněny, když přišly do Prostějova zprávy o zajištění celé rakouské armády u Lucku. Prostějovští Němci zvýšili svoji udavačskou činnost. S netajenou účastí sledována činnost prof. Arnošta Denise, velikého přítele našeho, jenž ve svém propagačním díle „Válka“ prvý rozhodně a podrobně vyslovil myšlenku o samostatnosti státu československého a o úplném rozkotání Rakouska, což většina dohodového světa měla za „nemožno“, nebo aspoň „povážливо“.

Smrt císaře Frant. Josefa 21. listopadu 1916 způsobila u nás v Prostějově libý oddech. Smrt populárního císařského starce, dle staré tradice zdála se mnohým občanům být znamením a počátkem rozkladu jeho říše. Nový císař byl neznám a co se o něm slyšelo, nevzbuzovalo žádných nadějí. Uspokojení nad smrtí císařovou bylo tím větší, poněvadž zavraždění rakouského premiera ministra hraběte Stürkgha soc. demokratickým učencem a publicistou Dr. V. Adlerem v říjnu 1916 ukázalo zřejmé slabiny Rakouska, tak jako řeč Dra Adlera, jenž zdůraznil vinu Rakouska na válce.

Kdo v Prostějově bedlivě sledovali běh řinoucích se světodějných událostí, nevěřili, že by k nějakému výsledku věsti mohla mírová nabídka Ústředních mocností ze dne 12. prosince 1916, třebaže pokus ten stal se ve formách senačních, s velikým hlukem, dobrým vnitropolitickým sceneriem a s ohromným propagačním aparátem mezinárodním, jak jej

zcela vystižně charakterisuje Dr. Edvard Beneš ve své „Světové válce a naší revoluci“.¹⁾

Naopak radostné naděje vzrostly v Prostějově měrou neťušenou, když se brzo po zamítnutí této mírové nabídky stala známou odpověď dohodových států Wilsonovi na jeho dotaz z 21. prosince 1916 o podmínkách míru, v odpovědi té osvobození Čechoslováků bylo jednou z hlavních podmínek.

Význam noty Spojenců prezidentu Wilsonovi vyniká i z vyličení událostí, které ji vyvolaly — podrobně se o nich dovidáme v díle Dra Ed. Beneše. Spojenci po prvé jasně, slavnostně a souhrnně formulovali svůj politický válečný plán. Po prvé teoreticky a prakticky pověděli, jak si představují reorganisaci Evropy po válce. Poprvé dali jasným osvědčením zásadní povahy na jevo, jaký má světová válka význam a smysl. Byla to mezinárodní událost dosahu velikého, principiálního. Vtiskla pak dalším událostem válečným svůj ráz a měla na výsledek války nepopíratelný vliv.

Naše otázka, jsouc nyní součástí válečných cílů spojeneckých stala se jejich slavnostním prohlášením věčně i formálně problémem mezinárodním, jenž už nemohl býti řešen jen cestou vnitropolitickou v říši habsburské!²⁾

Jako velká většina našeho občanstva cítila revolučně a přála si toužebně samostatnosti, menšina sdružená v politické straně lidové, věříc stále ve vítězství centrálních mocností, pospíšila si u nás s odmítnutím noty spojenců. Lidová strana v Prostějově byla bohužel první, kde se tak stalo, 20. ledna 1917.³⁾ Ječmínek, mluvčí zdejší lidové strany staví se zamítavě k osvobození našeho národa a praví: „Jak je vidět starají se o vše možné, slibují i nemožné, ale jak toho dosáhnou?

Co pak se týče jejich starostí o Čechy, za to jim pěkně děkujeme, ať se starají Angličané o své Iry atd. — nám postačí spravedlivé Rakousko! Tak zní odpověď všech českých lidí. Národ český s dynastií habsburskou se svobodnou volbou spojil a s ní Rakousko zbudoval pro svoji záštitu. Národ český roku 1866 odolal cizímu vábení a zachoval věrnost

¹⁾ Dr. Ed. Beneš: Světová válka a naše revoluce II. str. 244—250.

²⁾ Dr. Ed. Beneš: Světová válka a naše revoluce II. p. 250.

³⁾ Srov. T. G. Masaryk: Světová revoluce p. 151.

zděděnému císaři. Národ český v Rakousku se rozvinul kulturně i hospodářsky, lépe než jiné samostatné národy slovanské a nepřeje si více, než aby v Rakousku měl rovné právo a spravedlivou účast ve správě říše.¹⁾

Ani odsouzení Dra Karla Kramáře a Dra Aloise Rašina, žalářování Klofáčovo neotřásl u nás nadějami na konečné vítězství naší svobody, a také nikdo v Prostějově nevěřil, že by se Vídeň odvážila sáhnout na životy těchto odsouzenců. Když pak konečně severoamerická unie vypověděla dne 2. dubna 1917 válku, nabylo u nás v Prostějově vrchu přesvědčení, že Ústřední mocnosti válku přes všechny úspěchy na konec prohrají. Toto přesvědčení zesílilo skvělé vítězství české brigády u Zborova 2. června 1917, které ukázalo, že duch slepého hrdiny Jana Žižky z Trocnova žije ještě v našem národě. Mezi tím Prostějov zapsal se ještě jednou krvavě do propukající české revoluce v cizině, vyznačené zvláště zřízením československé armády ve Francii r. 1917.

Rakouská monarchie dohasínala. Ti, jichž osud pevně byl spjat s osudem jejím, v nervosním neklidu očekávali věci příštích. Jaro 1917 bylo předzvěstí nového našeho žití. Nebyla to již pouhá naděje, byl to nový život, který v jarním slunku prudce klíčil, prolínal puklinami staré říše a prudce dral se ven, blíže ke slunci, k novému životu.

Za projev nového života dlužno považovati prohlášení Českého svazu ze dne 14. dubna 1917, v němž se tento dovolává uplatnění demokracie, parlamentarismu a revise ústavy ve směru sebeurčení a potřeb národů v říši habsburské.

V Praze demonstrují dělníci a kováci a u nás v Prostějově dochází 26. dubna k prvnímu většímu revolučnímu výbuchu v zemích českých.

Zatím čím více nový život rašil, tím nervosnější byli velitelé starého režimu. Činili vše, co bylo v jejich moci, prováděli vše, co se naučili a co uměli. Dějiny Rakouska jsou z velké části dějinami násilí a krve. Krví, násilím a hladem měl býti potlačen nový život. Dělnická třída, která postavila se v čelo nových myšlenek, těšila se přirozeně zvláštní péči tohoto rakouského režimu, a byla proto zkována v pouta vojenského

¹⁾ Ječmínek z 20. ledna 1917.

dohledu. Ten, kdo viděl slzy mužů, nic neviděl, neviděl-li slzy žen. Ten, kdo viděl slzy žen, nic neviděl, neviděl-li slzy dětí, tak napsal veliký básník a spisovatel. Prostějovští dělníci a ženy viděli v roce 1917 plakati své děti hladem! Srdce se bouřilo a rozum přestal chladně pracovat. Bezbranný zástup jal se demonstrovat pro chleba. A na volání po chlebě odpověděli kulemi manlicherovek. Šestadvacet bylo padlých obětí a žízňavá ulice prostějovská pila krev nevinných dětí, žen i mužů. Byla to však poslední rána padajícího režimu. Dne 26. dubna 1917 podepsán byl ortel, který 28. října 1918 byl vykonán.

Mínění lidu vidělo hlavního strůjce katastrofy v okresním hejtmanu Dru Jos. Wiererovi, ovšem zcela neprávem. Okresní hejtmán ani jeho zástupce tehdejší okresní komisař Studnář neměli práva zasáhnouti do rozkazů velitele nešťastné setniny, která do lidu vystřelila — jisto je totiž, že velitel setník Zapletal domníval se asi, že lid žádající chleba chce násilím prorazit kordon — k čemuž jistě dle očitých svědků by nebylo došlo — dal bez rozmýšlení nepředloženě vystřeliti. Chybu tuto později uznal, výčitky svědomí dohnaly jej — odrodilého Čecha a Rakušana, že se po převratě zastřelil.

Poslanec Rudolf Bechyně, který tehda dlel na vojně, podal ihned, jakmile zahájen byl vídeňský parlament, interpelaci, v níž podrobně líčí průběh tohoto dubnového vraždění. Interpelace byla po dlouhých průtahách čtena ve veřejné schůzi a uvádí se v ní toto:

Dne 26. dubna 1917 vystřelilo oddělení c. k. stíleleckého pluku č. 13. ostrou salvu do demonstrujícího lidu v Prostějově. Hromada mrtvých a těžce raněných pokrývala dlažbu, krev mužů, žen a dětí smísila se s prachem ulice.

Před tímto výstřelem, který nesmí zůstat bez zadostiučnění, sběhly se v Prostějově tyto události: Dne 25. dubna přišel zástup konfekčních dělnic na obecní radnici sdělovat, že z návodu firmy přichází pro přídavkové lístky. Konfekční dělnictvo nebylo však svého času — přes návrhy znalců po-
jato do kategorie těžce pracujících. Nesměla proto chlebová komise města ženám vyhověti. Ženy odešly nespokojeny, domnívajíce se, že pravdu musí míti firma, když je poslala a že

toliko úřední libovůle jim odpírá, co jim právem náleží. Téhož dne zastavilo práci dělnictvo u firmy F. a J. Kovářik, znepokojeno pověstí, že mu budou odňaty přídatkové lístky a že dovoz potravin do Prostějova bude zastaven. Práce odpočívala toliko hodinu, neboť správa továrny ubezpečila dělníky, že v pravidelném přidělu potravin nenastane poruchy a že pověst o odvolání přídatkových lístků je lichá. Obě tyto události sběhly se dopoledne a odpoledne vědělo o nich veškeré obyvatelstvo. Umlčená nespokojenost, nahromaděná za tři hrozná léta v massách těžce zkrúšeného lidu, hlásila se o slovo. Nebylo tu nikoho, kdo by byl lid podněcoval — ale také nikoho, kdo by jej upokojil. Události počaly se valiti. Odpoledne shlukl se na ulicích zástup pěti až šesti žen. Duše davu žádostivě naslouchala a ochotně věřila pověstem, jež obíhaly: že prý vůbec nebude chleba a mouky, že nebude uhlí a omastku, že to političtí úředníci sami rozhlašují, že se potraviny, určené Prostějovu, posílají do jiných měst, že i poslední zbytky mužů půjdou na vojnu, že nebude v továrnách práce. O činech zástupů rozhodují radikální menšiny, jimž se podřizují i rozvášní jindy jednotlivci. Radikální menšinu tohoto zástupu tvořily ženy, kteréž uvrhl hlad a bezměrné utrpení do skutečného zoufalství. V zástupu proniklo heslo: „Nikdo nám nepomůže, pomozme si samy.“ A ženy se daly na cestu k továrnám, aby tam získaly posilu.

Jdouce od továrny k továrně, vyzývaly tam pracující dělníky a dělnice, aby zastavily práci a připojily se k nim, že se musí promluvit s okresním hejtmanstvím. V továrně F. a J. Kovářik vysadily davy bránu a vnikly do místností. Továrna za továrnou odpískala, kolem páté hodiny odpočívala práce téměř ve všech závodech. Veliké množství dělníků a dělnic shromáždilo se před budovou politického úřadu a vyslalo deputaci k c. k. okresnímu hejtmanovi Dru Jos. Wiererovi. Během jednání vlétlo do budovy několik kamenů a bylo tím rozbito asi pět okenních tabulí. Deputace pak podávala zprávu shromážděnému lidu a vyzvala jej ke klidnému rozchodu. Část demonstrantů neuposlechla této výzvy a táhla městem, při čemž rozbita byla okna v řadě různých místností. Tyto politováníhodné činy padají na vrub školákům sotva škole

odrostlým. Kolem jedenácté hodiny noční vrátil se do města klid. C. k. politický úřad ještě téže noci povolal z Olomouce vojsko.

Dne 26. dubna zahájily továrny práci jako obvykle. Kolem osmé hodiny ranní shromáždil se však lid — hlavně ženy — opět v ulicích a žádal v továrnách, aby se nepracovalo, čemuž bylo vyhověno.

S pokračováním v demonstracích velická většina dělnictva nesouhlasila a také se jich nesúčastnila. Továrníci dali zastaviti hnací stroje, aby se ve zmatku předešlo úrazům, dělníci opustili továrny, neboť bylo odpískáno, leč k demonstrantům se nepřipojili, nýbrž chtěli odejít domů. Ale tohoto úmyslu již provést nemohli, neboť zatím zřízen byl v ulicích kolem budovy c. k. okresního hejtmanství vojenský kordon, jímž byly zatraseny všechny cesty do města. Dělníci přicházeli z továren, zástup rostl. Ženy se domlouvaly s vojáky, stojíce na krok od nich. Nikoho vůbec nenapadla myšlenka, že by mohlo dojít ke střelbě. Výslovně budiž zdůrazněno, že charakter zástupů nebyl násilný. Tato situace potrvala jenom krátkou dobu. Očití svědkové tvrdí, že pojednou vytrouben byl signál „střílet“ a na to že následoval povel a výstřely. Z úřední zprávy se tvrdí, že povel ke střelbě nebyl dán, nýbrž že jedna puška sama spustila, když nějaká žena chytla za nasazený bajonet a že po tomto náhodném a ojedinělém výstřelu spustily také pušky ostatní. Vražedné projektily vykonaly příšerné a zhoubné dílo: Na místě zůstali mrtví, nebo krátce po svém zranění zemřeli: 1. Jan Soldán, třináctiletý školák. 2. Jan Havlíček, patnáctiletý zámečnický učeň. 3. Františka Hlochová, patnáctiletá dělnice. 4. Jan Dolínek, šestnáctiletý dělník. 5. František Sládeček, sedmnáctiletý dělník. 6. Alois Lešický, sedmnáctiletý dělník. 7. Vilém Morbitz, osmnáctiletý slevač. 8. Emilie Martinková, osmnáctiletá krejčířka. 9. Ladislav Vaca, devatenáctiletý strojník. 10. Adéla Paseková, dvacetiletá dělnice. 11. Ignác Hodan, jednadvacetiletý strojník. 12. Jan Hoffman, jednadvacetiletý obuvník. 13. Františka Kořínková, dvaadvacetiletá krejčířka, vdaná, matka dvou dětí ve stáří 3 a 4 roky. 14. Emilie Šterbová, třiadvacetiletá dělnice. 15. Alžběta Roubalová, dvacetipětiletá dělnice. 16. Marie Ošfádalová, šesta-

dvacetiletá dělnice, vdaná, matka dvou dětí ve stáří 4 a 2 léta. 17. Bruno Kozák, dvacetisedmiletý natěrač, otec pětiletého dítěte. 18. Vincencie Nezvalová, čtyřicetisedmiletá dělnice, vdaná. 19. Vincenc Navařík, čtyřicetiosmiletý obuvník, ženatý, otec tří dětí ve stáří 7 a 16 let. 20. Richard Ulrich, padesátisedmiletý dělník, ženatý, otec sedmi dětí ve stáří 4 až 27 let. 21. Václav Pospíšil, třiašedesátiletý střihač, ženatý. 22. Frant. Kořínková, dvaadvacetiletá dělnice, vdaná.

Těžce zraněných, kteří byli odvezeni do nemocnice k ošetřování, bylo na čtyřicet.

O lehce zraněných se ani nezmiňuji. Rány byly způsobeny olověnými střelami bez ocelových plášťů. Část projektilů narazila na dlažbu, zdeformovala se a řádila děsně u obětí nešťastných. Řada mrtvých i zraněných byla zasažena ze zadu a z boku, mnoho ran šlo do krajín břišních, takže vyhrézla střeva. Některé případy jsou zvláště tragické. Třináctiletý školák Soldán seděl na stromě a díval se na demonstraci. Koule jej sestřelila a dítě spadlo se stromu mrtvé. Patnáctiletá Pavla Kristová vyšla se podívat z bytu před vrata a tam ji zasáhla koule do levé nohy, která jí musela býti vysoko nad kolenem amputována, patnáctiletá dělnice severní dráhy Františka Hlochová nesla služební dopis železničnímu lékaři a cestou byla smrtelně zraněna. Rána šla pávní. Téhož dne dívka skonala v nemocnici. Taťo malá mučednice živila svým výdělkem matku, která již po tři léta nemohla lůžka opustit, jsouc ochrnutá. Také výživa čtyř malých sourozenců byla závislá od výdělků Hlochové, neboť otec jejich byl na vojně. Tento muž dlel právě na dovolené. Děsný byl okamžik, když Hloch přivážel na ručním vozíku svou chorou ženu k smrtelnému lůžku malé mučednice, aby se rodička a dítě naposled mohly rozloučiti . . . Třiašedesátiletý Václav Pospíšil šel se svou ženou a nevlastní dcerou Annou Kořezovou pro dříví do skladu. Cestou byl otec zastřelen a padl s roztržštěnou hlavou na dceru, které byla prostřelena noha. Hrozný je také případ Adély Pasekové. Otec její padl ve válce za císaře, sama byla zabita koulí císařského vojáka. Pět sourozenců ztratilo živitelku. Byly zastřeleny nebo zraněny ženy, jichž mužové jsou ve válce, děti zůstaly opuštěny. Byli zastřeleni

nebo zranění dělníci, kteří živilí své rodiny. Byli zabiti nebo zraněni mladí lidé, kteří byli jedinou oporou svých sourozenců. A tu se dere na rty otázka: Muselo k tomu dojít? Charakter shromážděných zástupů byl klidný a nenásilný. Lidé tu stáli, protože nemohli odejít. Volné cesty nebylo. Nikdo nestavěl se vojsku na odpor. Bylo zjištěno trojí: 1. že ani jediný kámen nevlétl do řady vojáků; 2. že ani jediný voják nebyl udeřen ať rukou, či nějakým předmětem; 3. že proti vojsku nebylo nepřátelství a že nebylo nikým a nijak ohroženo.

Do lidu střileli osmnáctiletí rekruti, kteří neměli ještě výcvik za sebou, takže nedovedli se zbrani zacházeti a jim velel důstojník, před nímž se ti to mladí hoši třáslí strachy.

Poslanec Rudolf Bechyně rozebírá potom podrobně příčiny prostějovské katastrofy a praví: Zásobování města nebylo ani lepší ani horší než zásobování jinde, což znamená, že byl nedostatek. Chlebových lístků bylo vřdycky dost, chleba a mouky vřdycky málo. Válečný obilní ústav dlužil městu Prostějovu 25 vagonů mouky, takže lidé nedostali ani to málo, co jim náleželo. Uhelná kalamita rozjitřila mysle tím více, že jedni stáli celé noci v třesutém mraze, ve „frontě“, aby dostali 25 kg uhlí, zatím co jiným vozilo se uhlí na řůry. Ducha vytrvalosti demoralisuje také ten fakt, že jedni žijí stále ještě v přepychu a jiní v bídě. Logika lidu je prostá. Když se má trpět, nechť trpí všichni stejně. K hluboké nespokojenosti přispívala úplně nezákonná praxe vyživovací komise při vyměřování vyživovacího příspěvku. V Prostějově není tato věc určována zákonem, nýbrž uvážením úřadu, čili: vládne tam libovůle a úplná anarchie. Mám zjištěno na sta případů, že rodiny musely čekat až deset měsíců na vyřízení přihlášky a že potom jenom menší část rodin dostane, co jim po zákonu patří. K tomu pak nutno žalovati, že čekající ženy často byly podřízenými orgány komise briskovány.

Nejhlubším však pramenem živé nespokojenosti, která se stupňovala až k zoufalství, jest ta hrozná pravda, že značná část dělníků a dělnic žije v neskonale bídě. Tato kategorie proletariátu nemohla si prostě dostatečné množství potravin koupit, ani když v městě byly.

Ke stálému znepokojování, ba jitrění veřejného ducha

přispívalo dále, že panovala vždycky nejistota, zda příštího dne nebude s aprovisací ještě hůře. Lidu nedával a nesměl nikdo dávat vysvětlení o situaci aprovisace, s čím může počítati a s čím nikoli. Děł se pravý opak. Krátce před katastrofou šířeny byly v obyvatelstvu zprávy, že bude mnohem hůře. Z informovaných míst jsem zvěděl, že pramenem těchto zpráv byl c. k. politický úřad. Úředníci vykonávající patrně pokyny vyšších míst, připravovali obyvatelstvo na dobu tísně zvýšené a krutější. Leč dělo se tak způsobem nevhodným, který přispěl k zmalátněnosti a obavám nejhoršího druhu.

K demonstracím pro obtíže zásobovací došlo však na četných místech říše a nikde nebylo do lidu vystřeleno. Nikde nebyl pro kus chleba zmařen násilím lidský život. Teprve Prostějovu uchystán tento trpký osud. Proč právě Prostějovu?

Správnou odpověď na tuto otázku nenalezne, kdo by chtěl masakr vysvětliti pouze kritickými událostmi ze dne 25. a 26. dubna. Prostějovský zločin nebyl vykonán ve dvou dnech. V tomto nešťastném městě od počátku války působila síla, kteráž hnala obec do katastrofy. Anonymní udání, jež všude odhalila pochybný charakter mnohých lidí i mnohých úřadů, vyvinula se v Prostějově v celý tisíckrát prokletý denunciační systém, jež tu veřejně označuji jako hlavního spoluvinníka prostějovské katastrofy.

S početně slabou prostějovskou menšinou žije české prostějovské obyvatelstvo v míru. Němci jsou pro svou podnikavost u nás váženi, není proti nim nenávisti. Mohu s radostí konstatovati, že při nejedné závažné otázce zasedli a zasedali dosud Češi i Němci u jednoho poradního stolu.

Pravdě však budiž dán průchod: Německá prostějovská menšina má svoje fanatiky, lidi nesmiřitelné, zaslepené, jichž cílem bylo a je: Vrátiť české město pod vládu národnostní menšiny. Tito lidé nikdy neuznali, že česká správa obecní je v českém městě stavem přirozeným, nikdy neuznali, že zastoupení národní menšiny v obecní správě nelze řešiti jen v Prostějově, nýbrž že nabude aktuality teprve tenkrát, až v jiných městech Moravy — především v Brně a Olomouci — budou povolány menšiny české ke spolusprávě.

Oni to jsou, ti to neblazí anexionisté, kteří na Prostějov

v době války uvalili trápení nepopsatelné. Po úspěších německých zbraní v Belgii a Francii vydali prostějovští fanatikové heslo: „Naše chvíle přišla, Prostějov musí být německý“. Veřejně na náměstích a ulicích rozhlašovali, že radnice v Prostějově bude německá, český jazyk že bude vyloučen z úřadů i ze škol — a těmito provokačními řečmi vyvolávali v obyvatelstvu hluboké, oprávněné roztrpčení a odpor. Byla to reakce proti jejich velezrádnému pangermanismu. Oni však tuto přirozenou odezvu obrátem ruky denuncovali za carofilství, panslavství, rusofilství, ač takového nic v Prostějově nebylo. Byl tam ovšem, jako ve všech sídlech českého národa, odpor k pangermanismu, nic víc a nic méně.

Prostějovští fanatikové nechtěli však rozeznávat mezi těmito dvěma náladami a zahájili své podlé dílo. Počali přímo po továrnicku vyrábět anonymní denunce. Ministerstvo války a zeměbrany, místodržitelství, okresní hejtmanství, vojenské velitelství v Krakově, doplňovací velitelství v Olomouci, polní soud v Krakově a později v Moravské Ostravě zasypány byly celými stovkami takových denunciačních spisů. Byly udány celé stavy — učitelstvo, profesorstvo, státní úřednictvo — z velezrádného smýšlení, byla denuncována obecní správa, byli denuncováni přecešní jednotlivci z výrobních stavů — na celý Prostějov vržena byla síť, v níž se měl zadusit. Budiž žalováno, že úřady nedovedly se ubránit tomuto nečistému vlivu. Úřady počaly se na Prostějov dívat jako na sídlo vzpoury a velezrády, jež se musí spravovat rukou železnou.

Již roku 1914 popraven byl u polního soudu v Mor. Ostravě národně sociální redaktor Josef Kotek pro větu, v níž vojenský náhlý soud našel zločin velezrády. Byla to první poprava v zázemí, byl to počátek „bílé hrůzy“, již měl Prostějov býti zastrašen. O této popravě budeme ještě hovořiti, zde se jí jenom letmo dotýkám. Úřady šly dále. Censura byla v celém městě ostrá, nad místními listy prostějovskými byla přímo bezhlavá. — Styk politických stran a odborových spolků s lidem byl úplně vyřazen — a já dále ukazuji, jak hrozné to mělo sociální důsledky. Řada občanů — mužů i žen — vláčena byla k polnímu soudu, město bylo otráveno, přítel si netroufal promluvit s přítelem. Až do armády vnikla tato ničím neodů-

vodněná nedůvěra. Když jsem v půli srpna 1915 narukoval do Budapešti k 32. pěšímu pluku, ptali se mne maďarští vojáci s netajeným odporem: „Áááá — pán je z Prostějova?“ Nedá se vyličiti utrpení domobranců prostějovských. Nevýslovné příkoří od šarží i důstojníků bylo jim snášeti za to, že jsou z Prostějova. Došlo to tak daleko, že po řadu měsíců nesměl žádný voják do Prostějova na dovolenou. Dovolená jim náležela v různých případech, ale nesměli ji nastoupiti, neboť byli z Prostějova. U cizích regimentů byli prostějovští rodáci pod stálým dohledem. Stalo se dokonce, že za Prostějovanem šel denunciační dopis až do zákopů, neboť je prý to nebezpečný pansláv, ačkoli právě tento muž je pokládán v Prostějově za Němce a nikdy se nestaral o nic jiného, než o svou živnost. Tyto věci dlužno míti na paměti při posuzování katastrofy ze dne 26. dubna.

Prostějov je slovem uštvané město, jehož obyvatelstvo cítí, že je bez své viny všemi opuštěno. Zoufalá nálada prostějovského lidu nebyla by pochopena, kdyby se nepřihlédlo k vyličeným zde poměrům.

Důstojník, dne 26. dubna v Prostějově komandující, neviděl ve shluknuvším se davu nešťastné, válečnými bědami zkoušené ženy a děti, nýbrž podezřelé živly a podle toho s nimi jednal. O tomto důstojníkovi je známo, že se vždycky choval k českému mužstvu surově a jsou svědci, kteří mohou prokázati, že české vojáky oslovoval nadávkami „böhmischer Hund“.

Je příznačno, že velitel 13. střeleckého pluku právě tohoto důstojníka vyhlédl pro choulostivé, řekl bych delikátní poslání v Prostějově. Setník Zapletal požívá v samotném důstojnickém sboru pověsti ne právě nejlepší.

Je dále příznačné pro poměr vojenského velitelství v Olomouci k Prostějovu, že dopustilo, aby do města, zmítaného demonstracemi, vyslán byl oddíl osmnáctiletých rekrutů, z nichž většina měla pušky po prvé v ruce! Mohlo by se něco takového přihoditi ve Vídni, Linci, ve Štýrském Hradci, Liberci? Tyto neslýchané zjevy vysvětlí si jenom ten, kdo porozuměl celé nezodpovědné štvanci proti městu, již jsem vyložil výše. Celá ta úžasná lehkomyšlnost, s jakou vojenští orgánové svůj

úkol v Prostějově připravili a provedli, nasvědčuje, že jejich poměr k nešťastnému městu byl abnormální.

Krev obětí ze dne 26. dubna padá také na hlavy těch, kteří od počátku město štváli do záhuby, i těch, kteří se štvátí nechávali.

Naznačil jsem již, že sociální následky úplného umlčení jakéhokoli veřejného života byly osudné! Po dlouhých a úporných sociálních zápasech v době předválečné podařilo se organizaci konfekčního proletariátu postavit vývoj mzdy na pevnou půdu minimálního mzdového cenníku. Mezi konfekčními podnikateli byli vždycky lidé slušní, s nimiž jsme ochotně zasedali za zelený stůl. Vždycky však mezi nimi byli tací, kteří se nerozpakovali porušovat úmluvy. To byli bezohlední vykořisťovatelé, vždycky hotoví k intrikám a věrolomnosti. Na udržení cenníku muselo proto dělnictvo za dob míru vynakládati veliké úsilí, neměla-li se do konfekčního průmyslu vrátit stará pracovní a mzdová anarchie.

Denunciační síť, na Prostějov vržená, zmařila všechny obranné akce dělníků, nikdo nesměl promluvit, nikdo se nesměl ozvat, nechťeli, aby naň byly podnikány štvance pro „panslávismus“. A této situace hrozným způsobem zneužila nesolidní část prostějovských fabrikantů. Práce zůstala úplně bez ochrany. Důvěrníci dělnictva posláni byli na vojnu. Tisk byl spoután a umlčen. Činnost odborových organizací zastavena. A pracující lid klesl na úroveň bezprávných námezdních otroků a vydán byl na milost a nemilost bezohledným vykořisťovatelům. Až bude sebrán všecek materiál na tomto poli, vyjdou najevo příšerné obrazy dravčího pudu kapitalismu. Prostějovské konfekci zadány byly ohromné státní dodávky. Vyrobilo se u nás za miliony vojenských monlur a obleků pro zajatce a uprchlíky. Jednotliví podnikatelé vydělali miliony. Jaká však byla situace konfekčního dělnictva? Dal jsem o tom sebrati materiál — a již první ukázky jsou úžasné. Nemohu tu uváděti jednotlivých případů, shrnuji však: Týdenní výdělek krejčovských dělníků a dělnic obnášel při 12hod. době pracovní 12, 14, 16, 18, 20 až 22 korun. Vyjímaje jedné, či dvou továren nikde nebyly vyvěšeny cenníky mzdové, stanovené vojenským erárem. V každé továrně platilo se od stejné práce

jinak a rozdily obnášely 40, 60 až 80 hal. i více při jednom kuse. Některé závody čítaly si různé obnosy za přistřihnutí látky, aby se vyhnuly případným konfliktům s vojenským erárem. Krejčovské přípravy počítány krejčím nesmyslně vysoko. Konfekční průmysl stal se rejdištěm nejúžasnějšího vykořisťování dělnické práce.

Kdybych tvrdil, že s výše uvedenými hladovými mzdami mohli prostějovští dělníci vyžít, tvrdil bych nesmysl. Jedna část dělnic měla pomoc ve vyživovacím příspěvku. Jedna část nepracovala 12 hodin, nýbrž dnem i nocí, do práce byli zapraženi všichni členové rodiny, zcela malých dětí nevyjímaje. Ale značná část dělníků a dělnic neměla nic, než tyto hladové mzdy. A tato vrstva žije ve skutečné zoufalé bídě, ona je odhodlána ke všemu. Veliká část proletariátu byla a je děsně vykořisťována, ta si potraviny koupiti nemohla a nemůže. Podvýživa v Prostějově jest úžasná, přišera tuberkulosy zvedá tam hrozivě hlavu, po ulicích plouží se lidské stíny, na kost vychrtlé a zmořené těžkou, vysilující prací. Tuším, že je na místě otázka: Když vojenské, politické úřady zmařily vliv a prostřednictví dělnické organizace, co podnikly samy na obranu práce? Kontrolovaly, zda podnikatelé dodržují ceny a zda jsou ty ceny dostatečné? Staraly se o to, jaké ceny si dávají továrníci platiti za krejčovské přípravy? Či bylo snad přímo úmyslem úřadů, dělnickou třídu spoutati vyjimečným stavem a vydati ji zcela bezbranou a zastrašenou v plen kapitalismu? Mluvil jsem až dosud o průmyslu konfekčním, protože on je hospodářskou páteří kraje. — Tím však není řečeno, že dělnictvo ostatních kategorií nemá žalob stejně trpkých a oprávněných. Také ve velkých strojárnách a menších jiných závodech jsou dělníci, kteří si vydělají týdně také jenom 16, 18, 20 korun. A za dvacet korun týdně nemůže býti ve válce nikdo živ. Co jsem v tomto směru řekl o průmyslu konfekčním, platí i zde.

Takové jsou poměry v Prostějově.

V tomto zuboženém městě střílelo se do žen a dětí. Obviňují vojenské a politické úřady, že to dopustily.

Nedáváme státu zbraně, aby je obracel proti hladovícím ženám a dětem vojáků, kteří na frontě bojují s nepřítelem.

Stát nesmí za nic na světě vyvolat v lidu mínění, že nepřítelem odsouzeným na smrt není jen voják nepřátelských států, nýbrž i občan doma, který má hlad a chce jíst. Prostějovský čin musí být potrestán.

V této interpelaci podařilo se poslanci Rudolfovi Bechynovi vyličiti plasticky a barvitě sociální a hospodářský život prostějovského dělnictva. Ke konci světové války byl ubohý, a byl jistě hlavní příčinou, jež vedla k tragické katastrofě dne 26. dubna.

Ovšem poslanec Bechyně nemohl se přirozeně dotknout politické stránky prostějovské tragedie, musel vzít dělnictvo a občanstvo města beztak již uštvané před zkrz nazkrz zpuštěným Rakouskem v ochranu, protože tolik mělo ještě moci, aby se mstilo za každou cenu...

Prostějovské dělnictvo však vědělo, že Rakousko a jeho úřady jsou prohnílé, prostějovské dělnictvo vědělo, že Rakousko je strašný, bezedný moloch, který požaduje jen nové a nové oběti — vědělo, že je to strašná stvůra, která musí být svržena, proto hlasitě 26. dubna vykřiklo, zadrželo však z hrdla deroucí se tajné přání po svobodě a „ pryč se stvůrou Rakousko-Uherskou.“

Prostějovský čin potrestán nebyl — na to Rakousko nemělo ani času, ani dobré vůle — nelitostná Nemesis kráčela však již v zápětí.

Z tragické katastrofy 26. dubna 1917 vzpamatoval se Prostějov pozvolna pod dojmem příznivých událostí politických.

Bylo to především hned v příštím měsíci dne 17. května učiněné prohlášení českých spisovatelů, kteří volali tehdy k našim poslancům: „Evropa demokratická, Evropa národů svépravných a svobodných jest Evropa zítřka a budoucnosti. Národ žádá od vás, abyste uvážili s touto velikou dějinnou chvílí, abyste jí věnovali všechny své schopnosti, abyste jí obětovali všechny jiné zřetele, abyste v té chvíli jednali jako mužové nezávislí, mužové bez všelikých závazkův a prospěchův osobních, mužové svrchovaného, mravního a národního vědomí. Nedovedete-li učiniti zadost všemu, čeho národ od vás žádá a co vám ukládá, vzdejte se raději svých mandátů,

prve než na říšskou radu vejdete a odvolejte se k své nejvyšší instanci, k svému národu!" Pod dojmem manifestu českých spisovatelů poslanci čeští hned v první schůzi říšské rady ze dne 30. května učinili ohrazení, ve kterém se dovolávají principu národního sebeurčení a z něho odvozeného požadavku národního státu československého.

Obě prohlášení způsobila v obyvatelstvu prostějovském radost a zadostiučinění, neboť následovala v zápětí po krvavé revoluční tragedii prostějovské a Prostějov mohl s hrdosti poukázat na to, že na prohlášeních nalézají se jména Prostějováků spisovatele a básníka Dra Ondřeje Přikryla a říšského poslance Rudolfa Bechyni.

Projev spisovatelů byl výrazem skutečné revolučnosti našich lidových mas, znamenal vzbouření proti oficiální politice vedoucích kruhů politických. Myšlenka samostatnosti byla v té době v širokých vrstvách národa tak silná, že davy, cítíce tuto sílu, dávaly ji veřejně najevo, našly pak výraz svých citů ve spisovatelském manifestu a vlekly za sebou vedení politické.

O prohlášení českých poslanců Dr. Ed. Beneš praví: „Vídíme, že náš lid ve vlasti je si plně vědom ohromné odpovědnosti, jež na něm spočívá, a že správně volí prostředky k spolupráci s naší politikou za hranicemi. Nenadešla sice ještě v Rakousku chvíle ke zcela odhodlané české politice revoluční, a nelze žádati od Českého svazu, aby zcela otevřeně se přihlásil k programu rozdělení Rakouska. Ale české zastupitelstvo má již dnes možnost rakouské vládě a celému světu srozumitelně naznačiti, že k cíli tomu pracuje.“¹⁾

Nepřekvapilo u nás v Prostějově nikoho, co na to prohlášení českých poslanců odpověděl hrabě Clam-Martinic, každý u nás věděl, že odpověď jeho může býti jenom rakouská — a byla!

Tvrdil, že programy, které byly proneseny, nemohou již proto býti uskutečněny, poněvadž prý se navzájem křížují a že národům, kteří „uprostřed tohoto státu našli ochranu a zabezpečení své národní existence, se ukládá, aby se zřekli plného národního uplatňování.“ Odsuzoval „blouznění národní

¹⁾ Dr. Ed. Beneš: Světová válka a naše revoluce I. p. 447.

exaltace¹⁾, jimiž rozuměl ony snahy a tužby národa českého, za kteréž jeho strýc a jeho otec po celý život svůj bojovali, Na konec vyslovil, že program jeho jest Rakousko.¹⁾

Se zadostiučiněním přijata byla u nás řeč našeho moravského poslance na říšské radě Adolfa Stránského, která vyvrcholila v prohlášení, že žádný z národních problémů rakousko-uherských nebude vyřešen ve vídeňském parlamentě, dále řeči poslance Stříbrného a Kaliny. S nadšením komentováno prohlášení poslance Korošce jménem Jihoslovanů a Lazarevského jménem Poláků.

Po pádu ministerstva Clam-Martinicova zahájili naši poslanci boj proti vládě Seidlerově, náš agrární poslanec z Moravy František Staněk odmítl 26. června 1917 hlasovati pro vládu Seidlerovu a pro každou jinou vládu, která neuzná práva sebeurčení národů. S radostným souhlasem přijímána řeč poslance Práška, jenž mluvil proti alianci s Německem, poslanců Zahradníka a našeho prostějovského Rudolfa Bechyni, kteří se ostře vyslovili proti dualismu a pro ustavení se národních států, jakož i řeč Dra Adolfa Stránského dne 5. července 1917, který rozhodným způsobem prohlásil, že čeští poslanci nezúčastní se práce o revisi ústavy a že vyčkají mírové konference.

Všechny řeči byly u nás živě komentovány, schvalovány, budíce odpor proti příkrým nařízením vládním stran zásobování, odpor proti zpuchřelému rakouskému aparátu státnímu den ode dne vzrůstal.

Amnestie udělená na počátku června 1917 českým provinilcům Dru Karlu Kramářovi, Klofáčovi, Rašínovi a ostatním přijata byla v Prostějově s nedůvěrou, neboť byla na snadě obava, že se za touto blahovůlí vídeňské vlády skrývá nějaké potměšilé čertovo kopýtko. Za to s tím větší radostí přijata byla zpráva o utvoření se klubu státoprávního dne 25. září 1917, utvořeného poslanci strany mladočeské, národně-sociální, státoprávní a naší moravské strany lidovo-pokrokové. S napjetím očekáván průběh ohlášeného generálního sněmu českých zemí, svolaného do Prahy na 6. leden 1918. Výsledek

¹⁾ Srov. Ad. Srb: Politické dějiny národa českého od počátku doby konstituční II. p. 370, 371.

jeho bylo prohlášení tříkrálové deklarace, která žádá výslovně samostatnost historických zemí českých s připojením Slovenska, vytyčuje princip sebeurčení národů, žádá účast rakouských národů na mírové konferenci a prohlašuje každý mír, který by nepřinesl národům svobody, za zdroj nových těžkých bojů.

V deklaraci se praví: „Mír, který by národu našemu nepřinesl spravedlnost a svobodu, nemohl by pro něho býti mírem, nýbrž jen počátkem nového mohutného a důsledného zápasu za státní samostatnost, v němž by národ náš napjal veškeré své síly hmotné a mravní až do krajnosti a v tomto bezohledném boji by neustal až do šťastného konce. Národ náš hlásí se o svou samostatnost, opíraje se o své historické právo státní a jsa prodchnut všecek vřelou touhou, aby ve svobodné soutěži s jinými národy svobodnými a ve státě svrchovaném, plnoprávném, demokratickém, sociálně spravedlivém i na rovnosti všeho občanstva vybudovaném v hranicích historických zemí a sídel svých a své větve slovenské přispěti mohl k novému velkému rozvoji lidstva, založenému na volnosti a bratrství, přiznávaje v tomto státě národním menšinám plné právo národní. Vedeni těmito zásadami, protestujeme slavnostně proti odmítání práva sebeurčení národů při jednání mírovém a žádáme, aby ve smyslu práva toho zabezpečena byla všem národům plná volnost obhájití svých práv na mírovém kongresu.“¹⁾

Tento projev, skutečně revoluční, jak se o něm vyjadřuje Dr. Ed. Beneš, přinesl nám veliké ulehčení a utvrdil občanstvo města i hanáckého venkova v trpném odporu proti nenáviděnému Rakousku.

Jednota českého národa byla tím prokázána a nikdo toho již odčiniti nemohl. V obraně svých práv ukázal se český národ zase jedné myslí, jedné vůle, jedné snahy: Svorný, pevný a odhodlaný. Město Prostějov vyslalo do tohoto pásmného sněmu dva své lidovopokrokové poslance Dra Ondřeje Příkryla a Fr. Rostislava Reichstädtera. Prohlášení poslanců

¹⁾ Srov. Adolf Srb: Politické dějiny národa českého od doby konstituční II. p. 372, 373.

bylo zabaveno, my v Prostějově jsme se jeho znění dozvěděli, neboť poslanec Reichstädter přivezl jeho úplný text.

Rozhodný boj, poslední akt dramatu Rakouska nastával. Doba jednoho roku, jež uplynula od krvavé revoluce prostějovské, přinesla hojné ovoce, jehož krásným plodem byla zvláště známá přísaha všech vrstev národa z. d. 13. dubna 1918, prohlášená ústy mistra Aloise Jiráska, potvrzující nadšeně všechny dosavadní projevy a zavazující všechny členy národa, aby neustali v boji, dokud nebude dovršeno velikého cíle, obsaženého v projevech doposud učiněných.

Velkolepého tohoto manifestačního projevu v Praze zúčastnili se za město Prostějov poslanec Rudolf Bechyně, poslanec F. R. Reichstädter a poslanec Fr. Hruban ze Soběsuk. Starosta města a poslanec Dr. Ondřej Příkryl poslal souhlasný projev a omluvil se churavostí.

Slib zavazující celý národ zněl: „Zvedáme ruce své a při drahé památce předků, před očima vzkříšeného národa a nad hroby padlých v mohutném souzvuku všech duší svých slibujeme dnes a po všechnu budoucnost: Zůstaneme, kde jsme stáli! Věrní v práci, věrní v zápase, věrní v utrpení, věrní až do hrobu! Vytrváme, dokud nezvítězíme! Vytrváme až pozdravíme samostatnost svého národa. Zdráv buď národe československý! Zůstávej ratolest rostoucí a přijdiž čas Tvůj! Rostiž a vzkvétej svobodně ve vlastech svých a velké bratrské rodině národů světa pro štěstí svoje i pro blaho příštího osvobození lidstva!“

Dr. Ed. Beneš o těch projevech praví: „Měsíc duben roku 1918 byl pro boj o sebeurčení rakousko-uherských národů také uvnitř říše rozhodující. Pro Čechy znamenal s dalšími slavnostmi květnovými vrchol odboje.“¹⁾

Mohutným, povznášejícím a povzbuzujícím dojmem působil v našem městě sjezd moravsko-slezské lidové strany pokrokové. Tento sjezd moravsko-slezské pokrokové demokracie řadí se důstojně po bok všečeského poslaneckého sněmu ze 6. dubna 1918 v Praze. V Praze složili národní osvědčení zástupci lidu, v Brně vyřkl své vyznání sám lid. Sjezdu zúčastnilo se 560 důvěrníků ze 121 obcí. Z Prostějova

¹⁾ Dr. Ed. Beneš: Světová válka a naše revoluce II. str. 165.

přítomni byli starosta a poslanec MUDr. Ondřej Přikryl, městský radní Frant. Novosád, poslanec Fr. R. Reichstädter, stavitel R. Valoušek a prof. Ambrož Soška. Zvláštního významu dodávaly brněnskému sjezdu dvě skutečnosti: na prvním místě byla to účast zástupců ze Slezska a pak vytýčení programových směrnic ve směru sociálně hospodářském, směrnic namnoze úplně nových, bořících staré řády a budujících již na nové rodící se demokracii.

Pro samostatný stát československý ve smyslu tříkrálové deklarace českých poslanců a pro akci Českého srdce manifestovalo rolnictvo okresu Prostějovsko-Plumlovského společně s Hospodářským družstvem v Prostějově ve schůzi svolané starostenskými sbory dne 2. února 1918 do sálu dělnického domu v Prostějově.

Obrovskou tuto schůzi, jejíž účastníci naplnili veliký dělnický sál do posledního místečka, řídil starosta František Hošek z Hrubčic. Řečníkem byl přisedící zemského výboru a ředitel odbočky Válečného obilního ústavu K. Sontag, který rozvinul celou řadu současných důležitých otázek politických a hospodářských. V přijaté resoluci žádají přítomní rolníci vytvoření samostatného československého státu ve smyslu tříkrálové deklarace českých poslanců a pro akci Českého srdce slibují všemožnou podporu. Žádají dále vedle různých požadavků hospodářských brzký mír, jenž by zajistil spravedlnost všem národům a všem vrstvám společenským a umožnil velenutnou práci rolnickou.

Schůze tato měla krásný a povznášející průběh a byla velkolepou manifestací našeho venkova pro samostatný československý stát v našem městě.

Velikou nadějí a radostí způsobila v městě našem zpráva, že se počátkem února 1918 utvořila veliká jednotná strana státoprávní demokracie. Zdejší organisace lidovo-pokrokové strany, jež po splnutí se slezskou lidovo-pokrokovou stranou nazývala se moravsko-slezská lidová strana pokroková, tlumočila svým předsedou prof. Ambrožem Soškou nově zvolenému výkonnému výboru strany, v jehož čele stál posl. Dr. Adolf Stránský, přání prostějovských, aby při splnutí se státoprávní demokracií za základ vzaty byly zásady hospodářské a so-

ciální politiky moravsko-slezské lidovopokrokové strany, jak je vytýčil posl. Dr. Karel Engliš.

Strana národně sociální v Prostějově zdála se politickým úřadům nejnebezpečnější ze všech, neboť důvěrná schůze její, svolaná na 6. března 1918 do restaurace Národně-sociálního domu, v níž měl poslanec Buřival promluvit o „Našich poměrech,“ byla násilně rozpuštěna, ač takové schůze v Dělnickém a Spolkovém domě se bez závady konaly. Krátce po osmé hodině večerní dostavili se do schůze úředníci c. k. okres. hejtmanství, se svolavateli sepsán protokol, přítomní vyzváni, aby opustili místnost, a povoláni tři četníci, aby odchod urychlili.

Revoluční snahy a ideje po samostatném státě projevovaly se v městě našem, jak pověděno, rozmanitým způsobem — širokou půdu nalezly i v nové organizaci „Českého Srdce“, neboť tam živen byl odpor proti vykořisťovatelům rakouského státu na širokém základě lásky k českému dítěti, budoucí naději českého státu. V tomto smyslu pěkně promluvil na ustavující okresní schůzi Českého Srdce 11. března 1918 náš říšský poslanec Rudolf Bechyně a zemský poslanec Alois Hruban. Na to ustavena Okresní organizace Českého Srdce, jejíž předsedou zvolen Fr. Hošek, předseda starostenského sboru, místopředsedou komorní rada A. V. Wolf, jednatelem hospodářský učitel R. Trunkát, pokladníkem R. Wolf, profesor. Předsedou místního odboru Českého Srdce zvolen byl ředitel zemské vyšší reálky v Prostějově Karel Beneš. Štvářskou řeč proti zahraničním našim vůdcům, jmenovitě proti „bídnému a ubohému Masarykovi“ a proti vůdcům českého národa, promluvil zahraniční ministr hr. Czernin 2. dubna 1918 před vybranou společností předsedů stran obecní rady vídeňské.

Městská rada prostějovská ze dne 10. dubna ohradila se proti válečné řeči ministra hr. Czernina a prohlásila, že český národ nynější světové války nezavinil, ji neprodukuje, aniž má zájmu na jejím prodlužování, naopak že si z plné duše přeje brzkého, spravedlivého míru a na podkladě sebeurčení všech národů založeného všeobecného míru. Dále prohlásila městská rada, že obyvatelstvo města Prostějova všech vrstev úplně souhlasí s postupem českého poselstva na radě

říšské, a připomíná, že souhlas ten slavnostním způsobem projeven byl ve schůzích obecního výboru, v nichž schváleny byly programové projevy zástupců českého národa ze dne 30. května 1917 a ze dne 6. ledna 1918.

Po nepřátelském projevu vůči českému národu byl pro náš národ hr. Czernin buď co buď odbyt. Ministerský předseda Dr. Seidler pozval zástupce Českého svazu, aby jim podal zmírňující výklad Czerninova štvavého protičeského výpadu, aby je získal pro mírnější odvetu Czerninovi, než jak ji zasluhoval tento pán na Víně, člen tak zvané historické a konservativní šlechty české. Nemesis nedala na sebe dlouho čekat, již 14. dubna 1918 hr. Czernin odstoupil. Nástupcem jeho stal se baron Burian, s nímž vrací se k dočasné moci duch hr. Stürgkha a Kolomana Tiszy.

Kolo osudu nebylo však již zadrženo ve svém běhu, národové před Litavou i za ní nebyli již těmi jako ještě před dvěma, třemi lety. Bylo jisto, že vytrvají, dokud nezvítězí — a v to jsme u nás v Prostějově nezlomně věřili.

Nového zápasníka na poli politickém za „nezadatelná“ práva národa dostal Prostějov ustavením se nové strany, jež měla býti ucelením národní organizace, novým sjednocením sil — České státoprávní demokracie dne 28. dubna v sále Městského divadla. Schůze se účastnil říšský poslanec Dr. Adolf Stránský, jenž promluvil o naší politické situaci. Předsedou nové politické strany zvolen Dr. Ondřej Přikryl. Dosavadní organizace moravsko-slezské lidovo-pokrokové strany v Prostějově vstupem většiny členů do nové strany zanikla, mohouc s uspokojením patřit na práci, kterou na poli politickém i kulturním v Prostějově vykonala.

Město Prostějov s radostným vzrušením účastnilo se v duchu velkolepého svátku národního, který ve stověžaté Praze slavil československý národ za účasti věrných slovan-ských bratří na paměť padesátiletí založení Národního divadla v Praze, jako viditelného znamení naší mohutné vyspělosti, která nám zabezpečuje důstojné místo ve společnosti svobodných národů. Obecní výbor poslal předsedovi slavnostního výboru, vůdci národa Dru Karlu Kramářovi a všem účastníkům vroucí pozdravy a blahopřání.

Město Prostějov s nevýslovnou radostí uvítalo projev reprezentantů všeho lidu československého, kteří se sjeli 13. dubna 1918 ve zlaté matici Praze, aby slavnostně a důstojně odpověděli bývalému ministru zahraničnímu hr. Czerninovi a ostatním nepřátelům našich spravedlivých a ušlechtilých snah po národním sebeurčení.

Obecní výbor města Prostějova jednomyslně schválil souhlasný projev městské rady z měsíce dubna 1918, s nadšením se připojil k vznešené přísaze pražské historické manifestace a slavnostně prokázal, že nyní všechen československý národ sjednocen tak, jak toho dějiny nejsou pamětníky, stojí jako žulová hradba za vším tím, co jeho poselstvo v památných svých deklaracích zjevilo, a v nezlomné důvěře v konečné vítězství práv národa československého, ve vítězství spravedlnosti, ve vítězství práva nad násilím, svobody nad porobou, demokracie nad výsadami, ve velkém rozhraní dějin světových zvedá ruce své při památce předků, před očima vzkříšeného národa a nad hroby padlých v mohutném souzvuku všech duší svých slibuje dnes a po všechnu budoucnost: Zůstaneme, kde jsme stanuli. Vytrváme, dokud nezvítězíme, vytrváme, až pozdravíme samostatnost svého národa.

Pod dojmem mohutných projevů národního uvědomění a kulturní síly českého národa a nezlomné solidarity s bratřími v království Českém protestoval obecní výbor města Prostějova proti chystanému zavedení krajského zřízení v Čechách, poněvadž jím má být proti právu a zákonu historická a přirozená jednota království Českého v zájmu germanisačních snah velkoněmeckých stran roztrhána a české srdce na smrt zraněno.

Konečně obecní výbor města Prostějova jmenoval věhlasného českého spisovatele, školního radu Aloise Jiráska v Praze pro jeho neskonalé zásluhy o české písemnictví, o probuzení uvědomění a sjednocení českého národa čestným občanem města Prostějova.

Všechna tato usnesení stala se v památné schůzi obecního výboru města Prostějova ze dne 17. května 1918. Všecky čtyři návrhy vyslechl sbor obecních starších v postoji a jedno-

myslným povstáním z míst dal jim svůj plný souhlas. Hlubokým dojmem působila obnova slavné národní přísahy. Hanácký Prostějov od prvopočátku, jak již z pověděného vidno, stál v šiku sjednoceného národa na obranu práv a spravedlnosti i hotov byl vždy ke všemu pro lepší budoucnost národa, pro samostatný československý stát! Dnem 17. května 1918 tato pohotovost Prostějova slavnostně osvědčena jeho zvolenými zástupci za celé město. A vskutku stálo za starostí Drem O. Přikrylem, za městskou radou, za obecním zastupitelstvem všecko české naše obyvatelstvo jako nerozborná hradba, majíc heslem slova nápisu z Husova pomníku v Praze: „Živ buď, národe český, posvěcený Bohu, neumírej!“ A nejen městem, nýbrž i celým hanáckým krajem radostně přijaty byly tyto památné projevy obecního zastupitelstva města Prostějova.

Účast Prostějova na oslavě jubilea Národního divadla vzhledem k válečným poměrům projevena byla písemně tímto dopisem: Městská rada v Prostějově, připojujíc se k řadě českých měst, vzpomínajíc významné chvíle padesátého výročí položení základního kamene Národního divadla v Praze, projevuje k jubilejním slavnostem, jež na památku tohoto kulturního, uměleckého a národního ústavu českého v bratrské Praze jsou pořádány, svoji účast a vyslovujeme jménem všeho obyvatelstva českého Prostějova přání plného zdaru a úspěchu všemu, co k oslavě památné a významné této chvíle je podnikáno. Slavnosti tyto přinesou zajisté posilu a duševní vzpruhu k dalšímu společnému českému snažení, aby dosaženo bylo samostatnosti jak národní, tak i umění a kultury; v té myšlence sjednoceno jest i cítění všech Čechů na sesterské Moravě, která již položením kamene z památného Radhoště do základů zlatého stánku dramatického umění nad Vltavou dala výraz společné práci, snahám a tužbám jednotného českého národa na Moravě i v Čechách, a v neochvějném, pevném svazku se srdcem českého království budovati bude i vznešenou stavbu svého českého samostatného státu. Nechť ozvěna slavnostních dnů tohoto týdne pronikne z královské Prahy ku srdcím všeho českého lidu a povzbudí k další obětavé práci v pevné víře, že dny příští přinesou národu na-

šemu plnou svobodu a samostatnost národní i kulturní. V Prostějově, dne 14. května 1918. Starosta: Dr. O. Přikryl.

Měsíc červen 1918 zapsal se krvavě do revolučních dějin města Prostějova. Na začátku tohoto měsíce popraveno bylo na udání bývalého šikovatele Kautského v Jekaterinoslavi, po znovudobytí města Rakušany, sedmnáct mužů, jakožto příslušníků československé brigády na nádvoří dělostřeleckých kasáren. Mezi popravenými byli dva hrdinové Prostějováci a to Eduard Dvořák, narozený roku 1887 a Jakub Žváček, narozený r. 1890. Třetí hrdina Emil Černý, narozený roku 1890, pocházel z Dobrochova.

Nesrovnalosti, nepořádky a nesnáze v zásobování obyvatelstva vedly také v našich okresích Prostějovsko-Plumlovském k zřízení samosprávné hospodářské rady, jež byla odborným orgánem kontroly vlády i obyvatelstva, na obě strany stejně spravedlivým, který se opíral o důvěru všech českých stran. V nejhorší době zásobování obyvatelstva i persekuce zásobovací stala se okresní hospodářská rada jedinou spásnou institucí, kde bylo možno také politicky volněji dýchat a býti na stráži. Tak se hospodářská okresní samosprávná rada stala důležitým naším revolučním tribunálem.

Byla zřízena na schůzi starostenských sborů obou okresů v neděli dne 22. září 1918. Za jednotlivé strany byli do ní jmenováni zástupci. Za československou sociálně demokratickou stranu dělnickou: řed. Stan. Manhard, poslanec Rudolf Bechyně, tajemník Frant. Geršl a Alois Měchura; za českou stranu socialistickou: prof. Ambrož Soška a Ant. Luža; za českou státoprávní demokracii: posl. Dr. O. Přikryl, pí. Růžena Reichstädterová a Dr. Václav Perek; za českou stranu živnostenskou: Václav Beck; za stranu agrární: předseda starostenského sboru Fr. Hošek, posl. Fr. Hruban, Jan Mlčoch, Jan Stavěl, Florián Přikryl a Al. Dostál; za stranu katol. národní: Vojtěch Manhart. V ustavující schůzi dne 27. září zvoleni předsedy: Fr. Brodický, rolník v Žešově, Dr. Václ. Perek, advokát v Prostějově, Stan. Manhard, ředitel rolnicko-dělnického mlýna v Prostějově; jednatelem prof. Ambrož Soška a Fr. Geršl, tajemník; pokladníkem Václav Beck, sochař v Prostějově. V úterý 8. října 1918 zřízena byla v našem městě vá-

lečná kuchyně, předsedou jejím zvolen řed. Stan. Manhard, pokladníkem Frant. Geršl, jednatelem prof. Ambrož Soška, hospodářem R. Papš, účetním k. r. Jos. Špaček, revisory Alois Měchura, Jindřich Lasus a Vojtěch Manhart.

Zprávy o vítězství našich legií na Rusi a v Sibiři, dále ve Francii prolomení strašných opevnění německých t. zv. linie Hindenburkovy, vítězství na Piavě vzrušovaly mocně všechno obyvatelstvo a s dychtivostí očekávan konečný pád Rakousko-Uherska. Nedal na sebe dlouho čekat; po vítězství maršálka Focha na Marně, italském na Piavě a průlomu bulharské fronty bylo vítězství spojenců a tím i naše zabezpečeno.

Monarchie Rakousko-uherská se rozpadla — Masaryk prodlévající ve Washingtonu uveřejnil 18. října 1918 slavnostní prohlášení české nezávislosti, vyznačené proradou Habsburků na právech českého národa a obsahující nárys příští české demokratické republiky, a Wilson v též den odpověděl Rakousku — autonomie pro národy rakousko-uherské Vídní nabízená a manifest císaře Karla o federaci říše nestačí, protože Spojené státy uznaly, že jen čsl. vláda v Paříži má právo rozhodovat o české budoucnosti. Rakousko samo uznalo stanovisko Wilsonovo o právech Čechoslováků na samostatnost, kteréžto uznání podepsal pak 28. října nový rakousko-uherský ministr zahraničních záležitostí Andrassy v notě ohlašující kapitulaci Vídně a Budapešti a zároveň ochotu jednat o mír separátní. To byl konečný ortel smrti habsburské dynastie.¹⁾

Tak byla konečně odstraněna dynastie, která vládla kdysi v říši, v níž slunce nezapadalo v době veliké slávy španělské, která vedla třicetiletou válku a zkrvavila už jednou Evropu, a proti níž několikrát již zdvihala se veliká část Evropy, aby se jí zbavila. Našla konečně svůj konec ve světové válce z r. 1914, za níž měla ohromnou spoluodpovědnost. Je významné, že především ony národy, jež Habsburkové kdysi nazývali svými národy, jim tento neslavný konec připravily.

Dr. Ed. Beneš vyslovuje se o pádu rakousko-uherské říše těmito slovy: Pád říše byla událost grandiosní, podmíněná velikou řadou politických a válečných činů a faktů, někdy

¹⁾ Srov. Masaryk: Světová revoluce p. 478, 484. Dr. Ed. Beneš: Světová válka a naše revoluce II. p. 407.

i na venek nedosti patrných, avšak hluboko do struktury říše zasahujících, a připravovaná od prvních chvil války s velkým vědomým úsilím těch, kdož se dali, vidouce v pádu tom podmínku své lepší budoucnosti, do usilovné práce v malých i velkých věcech, aby přispěli k jeho urychlení.¹⁾

Vše co bylo ve světě mravně a hmotně (až na Německo) silné, stálo na frontách proti říši habsburské. Válka byla jí rozpoutána lehkomyšlně a přímo zločinně, mravně tudíž spoluzodpovědnost za ni těžce na říši doléhala. Vojensky bez výjimky všude válku prohrála, nejsou na ni připravena a nemajíc k tomu schopných armád, schopné administrativy a schopných vůdců vojenských i politických. Odpor většiny jejích národů uvnitř byl živelný. Hesla demokracie a svobody národů, které se staly velkou hnací silou války, byla pro říši lučavkou tak silnou, že musila její existenci ohroziti do nejvyšší míry. Ruská revoluce zasáhla ji více než se zdálo, v celé její vnitřní struktuře, sociálně, politicky i mravně, rozvracející ji i vojensky.²⁾

Několik dní před těmito památnými údálostmi 14. října 1918 učinil Prostějov sám důležitý krok k státní neodvislosti československé, k novému zorganizování národa na podkladě důsledné demokracie. Stalo se tak na vyzvání československé Socialistické rady v Praze, jejíž odbočka ustavena v třetím týdnu říjnovém také v Prostějově a zastoupeny byly v ní rovnou měrou obě socialistické strany.

Členové její byli za soc. demokracii St. Manhard a Jos. Král, administrátor a s nimi centralisté, Fr. Geršl, tajemník a Al. Měchura, kovodělník, čeští socialisté Fr. Řehulka a Ant. Luža, krejčí. Scházeli se v Dělnickém domě a jednali o všech záležitostech dělnických.

Socialistická rada prohlásila, že nepodniká žádné separátní akce a že uznává Národní Výbor československý, v němž je zastoupena za svrchovanou vládu českou. Avšak nová organizace národa a českého státu nemůže býti a nebude dílem jediné strany. Musí býti dílem národa celého. Čsl. Socialistická rada stojí na zásadách úplné demokracie, chce,

¹⁾ Dr. Ed. Beneš: Světová válka a naše revoluce II. p. 426.

²⁾ Dr. Ed. Beneš: Světová válka a naše revoluce I. p. 527.

aby národ byl svoboden, aby však i práce lidu byla osvobozena z pouť lichvy, útisku a kapitalistického vykořisťování. O těchto zásadách jednal obrovský tábor lidu v Prostějově dne 14. října 1918 dopoledne na hlavním náměstí.

Socialistická rada v Prostějově proklamovala generální stávku a v 11 hodin byly již obrovské zástupy dělnictva pohotově.

Záležitosti tábora a gen. stávky sjednány s okresním hejtmánem Dr. Wiererem, jenž poslancem R. Bechyněm pozván na radnici. Tam ho očekávala tříčlenná deputace: posl. Bechyně, taj. Geršl a Ant. Luža.

Poslanec R. Bechyně okresního hejtmána přivítal a takto jej oslovil:

Občane Dre Wierere!

Zástupci Socialistické rady pozvali Vás k této poradě, aby Vám ohlásili, že vyhlásují 24hodinou generální stávku a konají tábor lidu, na němž vyhlášena bude republika. Toto posláni konáme z příkazu generální socialistické rady v Praze a stane se tak dnes ve všech větších českých městech. Vy občane, Dr. Wierere, jste dosud reprezentantem vládnoucí moci a na Vás záleží, jakým způsobem se další události odehrají. Přáli bychom si, aby v Prostějově průběh událostí, jež jsou v chodu, odehrál se bez krveprolití. Vy doktore to můžete umožnit. Na násilí odpovíme násilím. Fr. Geršl dodal: Vy občane Dr. Wierere máte k ruce četníky a vojáky. Můžete-li ještě na ně spoléhati, je vaší starostí. Můžete nás dátí okamžitě zatknouti, my však Vás ujišťujeme, že máme k ruce tisíce dělníků a ta naše armáda je úplně spolehlivá. Ant. Luža potvrdil, že dělnictvo bez rozdílu politických stran je solidární a na každé opatření se strany státní odpoví stejnými prostředky.

Okresní hejtmán bled a zdrcen odpověděl, že ničeho nezařídí ze své iniciativy proti dělnictvu, jehož je přítelem. Na dotaz Bechynův, přijde-li rozkaz s vrchu, odpověděl Dr. Wierer, že takového rozkazu nečeká a že, jak se zdá, nahoře již dříve ztrácí hlavu. Ke konci porady dostavil se starosta Dr. O. Přikryl.

Všichni činitelé slíbili hejtmanovi, že postupováno bude umírněně a ukázněně.

S balkonu „Družstevního domu“ promluvit za čsl. sociální demokracii poslanec Rudolf Bechyně, tajemník Fr. Geršl a za nár. sociální stranu kovodělník Fr. Václavík.

Všichni řečníci prohlásili se pro demokratickou, nebude-li možno socialistickou republiku, jež zůstává ideálem, tedy sociálně spravedlivou republiku československou na zásadách, jak je prohlásila Socialistická rada v Praze.

Americký prezident a filosof Woodrow Wilson vyřkl osvobozující slovo, jež zahlaholilo světem, jako zvuk vítězné polnice. A národové náhle zmlazení povstávají ze zakleté propasti a hlásí se jaře k životu. Přišla doba odměny. Nemesis nepočítá staletí, ale nezapomíná skutků... Přes oceán napřáhla se k nám ruka mocného vůdce vítězího lidství a podává nám bílý list s dekretem svobody. Přijímáme ho za hřimavého jásoť. Za takového jásoť přijato v Prostějově, proskribovaném rakouskými vládami prohlášení státu československého. Zpráva o proklamaci Národního Výboru v Praze došla do Prostějova v pondělí dne 27. října v noci. Ale již v pondělí večer byly tu neurčité zprávy, které vyvolaly v obyvatelstvu velmi živý zájem, davý lidu procházely se večer městem, všude se jevilo nezměrné nadšení v netrpělivém očekávání věci příštích.

V úterý v časných hodinách ranních šla o tom celým Prostějovem zpráva, která úředně ověřena vyhláškami se zněním památné proklamace Národního Výboru v Praze. Zněla:

Lide československý!

Tvůj odvěký sen stal se skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných kulturních států světa. Národní Výbor, nadaný důvěrou veškerého lidu československého, přejal jako jediný oprávněný a odpovědný činitel do svých rukou správu Tvého státu. Lide československý, vše co podnikáš, podnikáš od tohoto okamžiku jako nový, svobodný člen velké rodiny samostatných národů. Novými členy v těchto chvílích zahajují se nové a bohdá slavné dějiny Tvoje. Nezklameš očekávání celého kultur-

ního světa, který se žehnáním na rtech vzpomíná Tvých slavných dějin, jež vyvrcholily v nesmrtelné výkony československých legií na západním bojišti a Sibíři. Celý svět sleduje Tvoje kroky do nového života, Tvůj vstup do země zaslíbené. Zachovej štít čistý, jako jej zachovalo Tvoje národní vojsko: československé legie. Nezapomínej národní kázně, buď si stále vědom, že Jsi občanem nového státu, nejen se všemi právy, nýbrž i povinnostmi. Na počátku nového díla ukládá Ti Národní Výbor, ode dneška Tvá vláda, aby Tvé chování a Tvá radost byly důstojny veliké chvíle nynější. Naši osvoboditelé Masaryk a Wilson nesmějí být zklamáni ve svém přesvědčení, že dobyli svobody lidu, který dovede sám sobě vládnout. Ani jediným rušivým činem nesmějí býti zkaleny nynější veliké okamžiky, ni jediný z Vás nesmí se dopustiti ničeho, co by mohlo vrhnouti stín na čisté jméno národa. Každý z Vás musí bezvýhradně šetřiti všeho, co jinému svato. Svobody osobní i majetku soukromého nesmí býti dotčeno. Podrobt se bezvýhradně rozkazu Nár. Výboru.

V Praze dne 28. října 1918.

Za Národní Výbor československý:

Dr. Šrobár, v. r., Dr. J. Soukup, v. r., Ant. Švehla, v. r.
Jiří Slříbrný, v. r., JUDr. Al. Rašín, v. r.

Národní Výbor vydal pak 28. října tento zákon:

Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, Národní Výbor jménem československého národa, jako vykonavatel státní svrchovanosti nařizuje:

Článek I. Státní formu československého státu určí Národní shromáždění s Československou Národní Radou v Paříži, jako orgánové jednomyslné vůle národa. Než se tak stane, vykonává státní svrchovanost uvnitř státu Národní Výbor.

Článek II. Veškeré dosavadní zemské i říšské zákony i nařízení zůstávají prozatím v platnosti.

Článek III. Všecky úřady samosprávné, státní a župní ústavy státní, zemské, okresní a obecní jsou podřízeny Národnímu Výboru. Prozatím úřadují a jednají podle zákonů doposud platných.

Článek IV. Zákon tento nabývá platnosti dnešním dnem.

Článek V. Předsednictvu Nár. Výboru se ukládá, aby tento zákon provedlo.

Dáno v Praze, dne 28. října 1918.

Ant. Švehla, v. r.,

Dr. Al. Rašín, v. r.,

Jiří Stříbrný, v. r.,

Dr. Fr. Soukup, v. r.,

Dr. Vávro Šrobár, v. r.

Po vyhlášení deklarace Národního Výboru a těchto zákonů nabýval Prostějov v úterý 28. října již v ranních hodinách sváteční nálady a slavnostního lesku. Práce v továrnách zastavena a městem, jež zasťkvělo se záplavou praporů v národních barvách, procházely zástupy lidu v nadšeném rozechvění...

Na 9 hodin dopoledne svolána mimořádná schůze městské rady, aby stanovila hodinu proklamace.

Slavnostní prohlášení proklamace stanovena na 3 hodiny odpoledne a pozvány k ní také okolní obce. Dávno před 3. hodinou vlnilo se před radnicí hořové moře rozradostněného a živě rokujícího lidu. Z některých okolních obcí přišli občané hromadně s prapory před radnici nádherně vyzdobenou koberci a látkami v národních barvách a státních znacích zemí koruny české a Slovenska. S radnice vlály prapory v národních barvách a rudý prapor; krátce po 3. hodině zapěla Orlice „Chorál Čechů“, načež z brány radniční, kde byla upravena tribuna, starosta města Dr. Ondřej Příkryl pohnutými slovy a třesoucím se hlasem rozechvěním ohlásil uskutečnění samostatného státu československého. Na to učinili projevy: Za okresní hospodářskou radu Stanisl. Manhard, za starostenský sbor Fr. Hošek, za stranu agrární Fr. Hruban, za stranu čsl. soc. demokratickou Arnošt Hyánek, za českou stranu soc. demokratickou Fr. Geršl, za čsl. stranu socialistickou prof. Ambrož Soška, za stranu živnostenskou J. V. Beck, za čsl. stranu lidovou farář Dostál-Lutinov, za českou stranu

státoprávně demokratickou dr. ing. Fr. Kovářik. Proslovy zakončil nadšeným doslovem starosta dr. O. Příkryl.

Všichni řečníci vítali tento slavný, historický okamžik, který přinesl ujařmenému a spoutanému národu pod žezlem krvežíznivých Habsburků po tři sta strastiplných letech konečně svobodu, samostatný stát československý, který od nynížska úspěšně spolupůsobit chce v politických a kulturních dějinách Evropy, jak je také přáním spolutvůrce naší svobody, presidenta spojených států sev. amerických Woodrowa Wilsona.

Československo bude státem demokratickým, lidovým, jenž lidu jeho přinese také osvobození hospodářské. Následoval sbor „Svůj k svému“, načež tisícíhlavé zástupy s nadšením zapěly Národní hymny „Kde domov můj“ a „Nad Tatrou sa blýská“, „Hej Slované“ a jiné národní a revoluční písně. Obrovské zástupy pak se seřadily samovolně v grandiosní průvod městem, zpět opětně k radnici, kde tato věkopamátná slavnost skončena. Večer byl lampionový průvod, na němž braly hlavně účast ti nejmenší, mládež školní a studentstvo. Všem zářila radost z očí, bylo tu plno plesu a jásoťu mladých srdcí nad svobodnou vlastí! Za nadšeného jásoťu všech zrodila se naše republika! První den jejího života znamenal konec světové války, oné velké Kalvarie všeho lidstva. Zrodila se na rozvalinách monarchie, která po tři století ssála životadárnou mizu z našeho těla. V tu chvíli tehdy byl celý národ stmelěn v jeden pevný celek a jediná myšlenka, jediná touha ovládala mysle všech: „Republika Československá“! Každý jednotlivec, každá složka našeho národa důvěřovala pevně, že v republice československé splněny budou všechny jeho tužby a všechny naděje z dob těžkých.

Je zcela pochopitelno, že dělnictvo prostějovské čekalo netrpělivě zprávy, jak budou nové poměry upraveny; nelze se tomu diviti, že každý by již býval měl rád jiné, lepší poměry, než jaké byly za celou dobu hrozně války i před ní. Informace o tom podal zdejšímu dělnictvu na veřejné schůzi lidu za obrovské účasti věčně a objektivně, beze všeho planého radikalismu Rudolf Bechyně. Ve slavnostní schůzi obecního výboru ze dne 31. října pozdravil starosta Dr. Ondřej Příkryl Československý stát těmito slovy:

Na prahu nové zlaté doby pozdravuji vás dnes a volám: Okovy rabů padly, staletá tma ustoupila růžovému jitra a v jeho červáncích vystupuje naše zlaté, naše české slunce na obzor.

Z těchto míst směli jsme doposud jen zahaleně, jen symbolicky naznačovatí pravé české smýšlení, své české naděje i svoji českou víru. Dnes pronášíme je otevřeně a tak hlasitě, aby je ozvěna roznášela všemu obyvatelstvu. Z těchto míst v době nejtvrďšího útisku národního upírali jsme krví zalité oči ke slunci na východě a čekali jsme od něho východ své svobody. Ale stal se zázrak: slunce na východě zapadlo a nám vyšlo na západě. A rozžehli jsme je tam sami, vtělení ve své Masaryky a ve své československé legionáře.

A že rozžehli jsme je sami, je čistějším i stálejším a dovedlo stvořiti druhý zázrak: zaneslo své paprsky, naši českou sílu i krev do mlh zapadlého slunce na východě a budi z nich nový, čistý život slovanský.

Buď pozdraveno slunce, buď slaven náš i Slovanstva Vykupiteli a na věky posvěcuj svým živným ohněm zázrak třetí, na který jsme 300 let tak toužebně v slzavém údolí čekali! Zázrakem tím jest nově zrozené tvé dítě, náš nový stát československý. Přišel na svět ve svém světle i teple a my koříme se mu z hlubin svých srdcí i duší a voláme Ti za ně nové chorály své hymny a jako jeden muž jásáme:

Žij po věky svobodný státe československý! Na tento slavnostní okamžik jsme jako na spásu čekali, v něj věřili a na něj se připravovali. A přišel tak, jak jsem v srpnu 1917 o něm snil:

... Na paš' cezich rozmaru
začéná trest dějin valet,
nespravedlnost a sta let
chomótu a tataru
za krchova zidkó léží
a zvon práva bije z věží —
svéma bodem zas! . . .
— — — Rozmaryn voní — —

Zhuro zbraň a salvo ran!
Velebné a vítězíci
chorál volá z našich stran:
„Kdo jste boží bojovníci!“
Lev se zjevil na obzoro
chesté pantlák, Bílá Horo! — —

A Bílá Hora již jej chystá a my činíme svatební přípravy. Ženich její, statný a zdravý československý junák, jest již v Praze a zve nás, zve celý národ k veselce. Ženich ten je Národní Výbor, který samostatnost československého státu vyhlásil a ujal se správy otcovského statku.

I my se chystáme k svatbě! Širý náš kraj manifestoval pro ni v úterý, dnes je na nás, abychom za obecní samosprávu učinili totéž.

Já i městská rada sprostili jsme se právních závazků ke starému Rakousku a složili jsme slib poslušnosti vládě nového československého státu. Očekáváme, že i celý obecní výbor se ke kroku městské rady připojí a prosím o projev Vaší vůle.

Celý sbor přítomných zdvihl ruce a slibuje Československému státu věrnost a oddanost. Starosta Dr. O. Příkrýl potom pokračoval:

I vy teď přetrhli jste pouta minulosti a podřídili jste se vládě Národního Výboru. Budiž Vám za to dík celého města!

Po vyhlášení samostatného Československého státu převzal v okrese prostějovském správu Okresní Národní Výbor v Prostějově.

Stalo se tak provoláním obyvatelstvu okresu prostějovského. Mělo toto znění:

Občané!

Okresní samosprávná rada hospodářská v Prostějově, v níž soustředěny jsou všechny politické strany okresu, byla pověřena, aby ve své nynější organizaci vykonávala též působnost jako Okresní Národní Výbor pro politický okres prostějovský. Právem a povinností tohoto okresního Národního Výboru jest zastupovati v politickém okrese prostě-

jovském Národní Výbor samostatného státu Československého v Praze při vykonávání státní svrchovanosti na základě zákona ze dne 28. října 1918 a podle zákonů a nařízení, jež na dále vydána budou. Úřaduje nepřetržitě v nové radnici města Prostějova.

Prvním, před důležitým úkolem Okresního Národního Výboru bude, aby v našem kraji dosavadní státní moc ve všech oborech klidně a beze sporu převedena byla do rukou státu Československého.

Místodržitelství a ústřední státní úřady občanské i vojenské v Praze a v Brně podřídily se již vládě Národního Výboru a postupně činí tak úřady v jednotlivých krajích. Úřadování u všech úřadů dítí se bude nadále prozatím nezměněným způsobem. Okresní hospodářský úřad převzat do správy výboru a učiněno ihned opatření, aby z okresu bez vědomí Národního Výboru nebylo ničeho vyváženo, což se týká nejen požívatin, nýbrž i zboží všeho druhu. Přes to však žádáme veškeré vrstvy národa, aby nám každý pokus o vyvážení ihned oznámen byl. Zejména však upozorňujeme veškeré železniční zřízence ve všech stanicích okresu, aby nad tímto příkazem co nejpečlivěji bděli. Kruhy zemědělské upozorňujeme, že zhotoveny budou nové odhady sklizně a podle toho také zpracovány nové předpisy o tom, kolik který producent obilí a zemáků odvésti je povinen a doufáme, že nebude třeba teď, když rolnictvo ví, že svoje výrobky odvádí jen svému státu a svým lidem, uživaťi donucovacích prostředků, aby předepsané zboží bylo odevzdáno. Kdyby se však přece v některých případech zakročiti muselo, zakročeno bude způsobem bezohledným, aby národ byl zachován při životě a síle až do nové sklizně.

Na pondělí dne 4. listopadu svolána jest schůze starostenského sboru, kde starostové složí slib našemu Československému státu a udělena jim budou další nařízení ve věcech výše uvedených.

Cukr ve všech cukrovarech okresu prohlášen byl za zabavený a nesmí také tímto bez vědomí Okresního Národního Výboru disponováno býti.

Odvádění dobytka již poznamenaného bude v zájmu rolnictva účelně upraveno.

Současně sdělujeme, že v celém okrese zřízena byla národní stráž, kterou dobrovolně s největší ochotou vykonávají členové „Sokola“, „Dělnických tělocvičných jednot“, studenti, hasiči atd. a jest veškeré obyvatelstvo v zájmu národní kázně povinno veškerým pokynům této stráže se podřídit.

Obyvatelstvu se ukládá, aby zachovávalo naprostý klid a pořádek, aby bezpodmínečně šetřilo bezpečnosti osob a jmění a Národní Výbor při udržování právního pořádku podporovalo.

Vojenské velitelství, vojenská policie a velitelství jízdního střeleckého pluku čis. 1 v Prostějově dali se již do služeb Okresního Národního Výboru, jako zástupce vlády Československého státu.

V zájmu udržení veřejného pořádku a vojenské kázně ve městě a v okrese a k zabránění vojenského převratu a plenění příkazuje Okresní Národní Výbor, aby občanské osoby do úkonů čistě vojenských nižádným způsobem nezasahovaly a rozkazuje se vojenským osobám, aby rozkazů svých představených nadále šetřily a tím národní kázeň podporovaly.

Okresní Národní Výbor učiní bezohledné opatření, aby vojenští příslušníci jiných národů a zajatci co nejdříve do svých vlastí se odebrali a aby všichni čeští lidé z vojenské služby do osvobozené vlasti československé se navrátili.

V Prostějově, dne 31. října 1918.

Předsednictvo :

František Brodický, Stanislav Manhard, Dr. Václav Perek,
Cyril Kroupa, Ambrož Soška, Frant. Geršl, Václav Beck.

V předsednictvu Okresního Národního Výboru zasedali významní důvěrníci a pracovníci jednotlivých politických stran. Byli to: Frant. Brodický, staťkář, Stanislav Manhard, ředitel

mlýna, JUDr. Václav Perek, advokát, Cyril Kroupa, rolník, Ambrož Soška, profesor, František Geršl, tajemník a Václav Beck, sochař.

Frant. Brodický byl zvolen předsedou za stranu agrární, Stanislav Manhard předsedou za stranu československé sociální demokracie, JUDr. Václav Perek, advokát za stranu československé státoprávní demokracie, Ambrož Soška, profesor jednatelem za stranu českou socialistickou, Cyril Kroupa jednatelem za stranu agrární, Frant. Geršl, tajemník jednatelem za stranu českou sociálně demokratickou a Václav Beck, sochař pokladníkem za stranu živnostenskou.

Členy Okresního Národního Výboru byli: Rud. Bechyně, poslanec, Alois Dostál, starosta ve Štětovicích, Karel Hošek, starosta v Hrubčicích, Fr. Hruban, poslanec v Soběšukách, Ant. Luža, krejčí v Prostějově, Al. Měchura, soustružník železa v Prostějově, Jan Mlčoch, předseda silničního výboru v Břesovicích, Jan Poledna, sedlář v Kelčicích, Fr. Příkryl, předseda Hospodářského úřadu v Držovicích, Dr. Ondřej Příkryl, starosta města Prostějova, Karel Přemyslovský, starosta v Bedihošti, Růžena Reichstädterová, ředitelka škol v Prostějově, Jan Stávěl, rolník v Kostelci.

Úkolem Okresního Národního Výboru bylo, zastupovati v politickém okrese prostějovském Národní Výbor samostatného Československého státu v Praze při vykonávání státní svrchovanosti na základě zákona ze dne 28. října 1918 a podle zákonů a nařízení, jež na dále budou vydána. Převedení státní moci do rukou československého státu stalo se tím, že veřejné prostějovské orgány dosavadní vzaty byly do slibu pro stát Československý. Další pak provedení zmíněného úkolu dělo se pod dozorem nad činností úřadů do slibu vzatých.

Dozor vykonával buď Okresní Národní Výbor občasné členy svého předsednictva, nebo tím způsobem, že při tom neb onom ústavě a úřadě ustanovil stálého důvěrníka. Zásada byla: „Všechna dosavadní státní a veřejná zřízení zůstávají nadále v platnosti“. Nesmějí se proto tvořiti nové úřady, pro záležitosti, které dosavadními úřady byly obstarávány. To by způsobilo zmatek a právní nejistotu. V každém okrese by vznikly jiné instituce a styk okresů navzájem by se stížil, ba

znemožnil. Okresní hejtmanství trvá dále jako politický okresní úřad první instance a jsou mu obce stejně podřízeny jako dříve; okresní hejtmanství podléhá místodržitelství jako dříve, četnictvo koná službu bezpečnostní v okrese stejně, jako před prohlášením samostatnosti, vojenské instituce trvají dále, berní referát předpisuje daně, berní úřad je vybírá, soud koná spravedlnost zrovna jako před prohlášením samostatnosti, jenže činnost všech těchto úřadů děje se nyní ve jménu a na prospěch státu Československého.

Okresní Národní Výbor byl povolán k tomu, aby všemi silami působil na občanstvo, aby úřední nařízení byla plněna s největší přesností, neboť činnost úřadů vyvíjí se na prospěch národa našeho.

Úkolem nadevše nejdůležitějším byla aprovisace. Postup zásobovacích prací se nikterak nemění. Tož dal Národní Výbor v Praze okresním politickým úřadům vědět a zdůraznil, že jest všechny místní úřady, instituce a organizace vhodným způsobem poučiti, že nerušené veřejné vyživování a zásobování naprosto toho vyžaduje, aby úřední úkony politických okresních úřadů byly plně podporovány.

Okresní samosprávná hospodářská rada, která se utvořila ještě za působnosti starých rakouských poměrů byla nyní v první řadě povolána k tomu, aby činnost hospodářského okresního výboru podporovala.

Okresní hospodářské radě připadal hlavně úkol poučovat venkov a působiti na výrobce, aby zásob nezatajovali a předepsané dávky co nejrychleji odváděli, poněvadž je nedávají státu Rakouskému, nýbrž vlastnímu národu. Od zajištění výživy závisí klid a pokoj v zemi a celá existence mladého státu Československého.

Druhým hlavním úkolem Okresního Národního Výboru bylo rozluštění otázky, jak čeliti nezaměstnanosti, kterou bude mít v zápětí demobilisace. Zde bylo nutno navázati styky s organizacemi dělnickými živnostenskými, průmyslovými a pokud nebylo lze čeliti nezaměstnanosti poskytnutím práce, nutno bylo demobilisaci provádět postupně.

Třetí otázkou, která s oběma prvními souvisela, bylo zachování veřejného klidu a udržení bezpečnosti.

Ku podpoře četnictva a policie utvořila se dobrovolná národní stráž ze Sokolstva, hasičstva, studentů a invalidů. Stráž tato byla Okresním Národním Výborem dána k dispozici policejní správě. Složení a funkce členů Okresního Národního Výboru byly tyto :

1. Odbor praesidiální: Frant. Brodický, Stanislav Manhard, Dr. Václav Perek.
2. Odbor administrativní: Předseda: Dr. Václav Perek.
Členové: JUDr. Cyril Svozil, Jakub Nekula, Otakar Šprůček
Přidělený úředník: JUDr. A. Šňupárek.
3. Odbor aprovisační: Předseda: Dr. Ondřej Příkryl. Členové: Josef Šimerda, Alois Měchura, Josef Heicman, Jarosl. Smýkal, Eduard Adámek, Ant. Bednář, Ad. Wolf, Josef Kropáček, Lev Drbal.
4. Odbor hospodářský: 1. odd.: Brambory, obilí, krmiva, mlýn. výrobky. Předseda: Cyril Kroupa. Členové: Arnošt Hyánek, Josef Pyták, Josef Špaček, Jan Kadlec, František Lehký, Jan Kořínek.
2. odd.: Tuky, mléko, dobytek. Předseda: Fr. Brodický. Členové: Rajmund Papš, Karel Frič, Fr. Řehulka, Alois Starosta, Fr. Novosád, Kať. Stichová.
3. odd.: Petrolej, uhlí, cukr. Předseda: Stan. Manhard. Členové: Fr. Strádal, Jan Charbula, Jan Chytil. Přidělený úředník: Lud. Feith, por.
5. Odbor obchodní a živnostenský. Předsedové: Vojtěch Manhard, Václav Beck. Členové: Ant. Kavan, Al. Ševčík, Karel Navrátil, Boh. Koutný (Čehovice), Břet. Kvapil (Lešany), Josef Sedláček (Čelechovice), Jos. Špaček, Mil. Kaštil, Vendelín Bukáček. Přidělený úředník: Fr. Rott, por.
6. Odbor finanční: Předseda: Václav Beck. Členové: Rob. Rozsypal, Čeněk Vořuba, Boh. Suchý. Přidělený úředník: Fr. Rott, por.
7. Odbor vojenský: Předseda: Frant. Geršl. Členové: Čeněk Fac, Frant. Krejzek, Leo Justan, Jos. Konvička, Ferd. Uher, Fr. Všeticka. Přidělený úředník: Jan Kvíčala, por.
8. Odbor sociální a dělnický: Předseda: Stanislav Manhard. Členové: Frant. Skýpala, Jos. Václavek, Jan Charbula

- Jos. Knotek, Dr. Fr. Kovářik. Přidělený úředník: Lad. Adamík, por.
9. Odbor železniční a průmyslový: Předseda: Ing. Dr. Frant. Kovářik. Členové: Bed. Doležel, Jos. Vincourek, Fr. Dostál, (trafmistr severní dráhy). Přidělený úředník: Ing. Josef Janošik, nadpor.
 10. Odbor školský: Předseda: Prof. Ambrož Soška. Členové: Růž. Reichstädterová, Ignác Pacholik, prof. Jul. Jeřábek. Přidělený úředník: Fr. Rott, por.
 11. Odbor žurnalistický: Předsedové: Fr. Geršl, Cyril Kroupa, prof. Ambr. Soška. Členové: Red. Jos. Smýkal, Jos. Špaček. Přidělený úředník: Leop. Manhard, por.
 12. Odbor pro potírání lichvy: Předseda: Vojtěch Manhard. Členové: Max Vojáček, Ant. Luža, Ignác Streit, St. Ševčík, rolník, Držovice, Jos. Sedláček, starosta, Kralice, Fr. Moučka, rolník, Smržice, Alois Luština, Jos. Kropáček, Tomáš Vojtěchovský. Přidělený úředník: Lad. Feith, poručík.
 13. Odbor konfekační: Předseda: Ant. Luža. Členové: Jos. Wolker, Jos. Špaček, Aug. Jiříček ml. Přidělený úředník: Lad. Adamík, poručík.

Národní Výbor okresu Prostějovského jsa si vědom vážnosti doby, učinil první krok k zabezpečení nerušeného zásobování města a okresu. Ihned druhý den po prohlášení samostatnosti Československého státu odebralo se předsednictvo, pozůstávající z občanů Dra V. Perka, Stan. Manharda, Fr. Geršla a Ambr. Sošky, na zdejší hospodářský úřad, kde komisař Studnář a subkomisionář okres. obilního ústavu Adámek složili podáním ruky slib, že budou o výživu lidu pečovat a své úřady k prospěchu našeho občanstva na dále spravovati. Učiněna ihned opatření k zabavení cukru ve všech cukrovarech okresu a proti vývozu potravin. Ve čtvrtek dne 31. října povolání byli všichni přednostové zdejších úřadů, aby Národnímu Okresnímu Výboru složili slib, že budou službu na dále vykonávati věrně Československému státu. Slib ten složili místodržitelský rada Dr. Jos. Wierer za okresní hejtmanství, všichni správcové pošt, přednostové nádraží, berního referátu a berního úřadu a velitel místního četnického velitelství. Všem

bylo uloženo vzít do slibu své podřízené. Tím byly definitivně všechny úřady prostějovské převzaty do správy Československého státu.

Na slavnostní schůzi obecního výboru, konané dne 31. října v zasedací síni městské radnice, již bylo z 28 přítomno 22 členů, usnesena v důsledku nových revolučních poměrů přeměna názvů náměstí Františka Josefa na náměstí Wilsonovo, náměstí Rudolfova na náměstí Masarykovo, třídy brněnské, vedoucí ke hřbitovu, na třídu Českých legií na paměť jejich hrdinského obětování vlastních životů za národ a vlast. Třída Liechtensteinská, jako poslední upomínka rakouského feudalismu, na třídu Jihoslovanskou na důkaz bratrství s Jihoslovany. Založen fond pro pozůstalé po českých legionářích příspěvkem města 10.000 Kč a městské spořitelny 5000 Kč. Usneseno konečně sázet lípy Svobody.

Organisace české vojenské obrany v Prostějově dobře pokračovala. Pro záležitosti vojínů dělníků, pracujících ve zdejších továrnách pod trvalým vojenským dozorem, ve sporných záležitostech zřízena stížnostní komise, do níž povoláni zástupci továren a dělnictva. Okresní Národní Výbor jsa si dobře vědom, že našemu mladému státu jest potřeba především klidu a pořádku, volal opět všechny občany města na svá místa, aby národní kázeň porušena nebyla.

Národního Výboru došly zprávy, že okresní Národní Výbory vykonaly na některých místech různé akty bez předchozího oznámení a svolení Národního Výboru ústředního. Protože jest nutno, aby všechny akce byly vedeny jednotně a pod autoritou Národního Výboru ústředního, vyzval náš okresní Národní Výbor tyto Národní Výbory dosud utvořené co nejdůtklivěji, aby nepodnikaly žádného kroku na vlastní zodpovědnost a vyžádaly si pro každou akci svolení Národního Výboru v Praze. Současně Okresní Národní Výbor prohlásil, že jest nutno, aby Okresní Národní Výbory utvořeny byly ve všech soudních okresích, dle stejných zásad.

Místní školní rada na vyzvání Okr. Národního Výboru nařídila všem správám škol obecných a měšťanských, aby provedly připojení školního vyučování. Stalo se tak dle příkazu, jenž zněl: „Ukládáme všem ředitelstvím a správám obecných škol,

aby před zahájením dalšího vyučování shromáždili žactvo ke slavnostní promluvě ředitelů a správců škol, ve které by poučili žactvo o zřízení Československého státu a o povinnosti být vděčným budovatelům jeho. Zároveň ať žactvu připomenou, že škola byla vždy chloubou českého národa a aby zůstalo pamětlivo hesla Národního Výboru v Praze: „Všichni ihned do práce“. Dále ukládáme ředitelstvím a správám škol, aby se ve všem ochotně a radostně přizpůsobily novým úkolům a povinnostem a se zvýšenou energií se přičinily, aby mládež naše neutrpěla újmy na svém vzdělání dosavadním poměry válečnými“.

Dne 29. října pozdravili samostatnost Československého státu prostějovští městští úředníci a zřizenci na zvláštní schůzi. Všichni shromáždění na prahu nového a svobodného života národa československého slíbili, že ze všech svých sil a se vší poctivou snahou budou pracovat k tomu, aby náš mladý stát klidně a beze zmatků přestál svoje znovuzrození a stal se důstojným členem rodiny svobodných národů světa.

Ústředí odborových organizací dělnických, oceňujíc plně význam 28. října 1918 pro české dělnictvo, vyzývá toto, aby konalo svou povinnost k Československému státu, pracovalo klidně ve svých závodech, kancelářích, dopravě, obchodech i zemědělství, ať nerušeně výroba pokračuje a zajistí potřebné hmotné statky a výživu lidí. Výzvu tuto hlumčila prostějovskému dělnictvu, které svojí ukázněností budilo zasloužený podiv ostatního občanstva našeho města — zvláště vřele zdejší Socialistická rada.

Naše učitelstvo prostějovského okresu radostně pozdravilo svobodu svého národa na slavnostní schůzi, konané dne 3. listopadu. Pozdravuje radostně svobodu svého národa, zrušuje slib Rakousku a slibuje naprostou poslušnost zatímní vládě — Národnímu Výboru československému. Učitelstvo, které doposud mnohé z národních dějin a národního života musilo ve škole, tísněno jsouc tlakem rakouského útisku a byrokratického násilí, hlumiti a které dokonce někdy bylo nuceno i leďacos prováděti, co se jeho vnitřnímu přesvědčení přičilo, těší se na tu práci, která je nyní očekává ve škole, v níž bude vychovávatí přímé, vzdělané a sebevědomé občany

svému svobodnému národu. Učitelstvo doufá, že v Československém státě bude za svou těžkou a odpovědnou práci hmotně úplně zabezpečeno, neboť jsouc nepodlamováno hmotnou tísní bude se moci cele a jediné věnovati svému úkolu: Výchově nových lidí, řádných občanů státu československého!

Starostenský sbor okresu prostějovského konal 4. listopadu 1918 schůzi za předsednictví Fr. Hoška z Hrubčic, který úvodem pozdravil znovu vzkříšení národní samostatnosti. Předseda okresní hospodářské rady Brodický přednesl zprávu o ustavení se Okresního Národního Výboru. Dr. V. Perek podal zprávu o převzetí vládní moci v okrese Národním Výborem. Pak promluvili Fr. Brodický a Stan. Manhard o záležitostech zásobovacích a vyživovacích. Frant. Geršl podal výklad o záležitostech vojenských. Na vybídnutí prof. Amb. Sošky učiněna sbírka pro fond legionářů, která vynesla 2500 K. Všichni přítomní starostové složili slib Československému státu.

V prvních dnech listopadových vydal Okresní Národní Výbor dvě důležité výzvy k obyvatelstvu okresu prostějovského; v první upozorňuje, že veškeré daně vybírají se nadále dle stávajících předpisů a řádů; kdo je doposud neodvedl, nedůvěřuje bývalému státu rakouskému, jest nyní povinen co nejrychleji je zaplatiti. Nyní platíme daně státu našemu pro potřeby svého úřednictva, učitelstva, profesorstva a svých těžko zkoušených chudých rodin, které z nich berou a mají dále bráti vyživovací příspěvky. Platte daně, pravilo se ve výzvě Národního Výboru, státní občané, zvláště platte vy, kdož dostali jste určitý peníz ze zisků válečných, neboť zadržování daní bylo by hříchem národním.

V druhém svolání Okresní Národní Výbor prohlašuje, že učiní vše, abychom v klidu a bez násilných převratů uspořádali si svůj Československý stát. Přeje si, aby nebylo nadále hladu v Praze a ostatních našich městech a vsích, aby se těžce strádající lid nemusel obávat, že zítra nebude mít, čím by zahnal hlad. Jeho zdraví dlouhým nedostatkem ohrožené, musí býti posíleno. Československý stát potřebuje zdravé mládeže, zdárných mužů a žen, aby si zabezpečil svou budoucnost. Na vás jest — praví se v svolání, čeští zemědělci, abyste ukázali, že jste si vědomi svého významu v státě

československém. „Neotálejte a ze svých výrobků odevzdejte rychle a vše, co můžete, abyste uchránili český lid od dalšího hladovění a zachovali mu zdraví!“ Dávejte ochotně, hojně a rychle! Dvakrát dá, kdo rychle dá. Nedejte, aby milionům obyvatelů Československého státu, kteří nejsou zemědělci, radostné chvíle při vstupu do svobody byly ztrpčeny nedostatkem. Jsme všichni bratři, všichni občané jednoho svobodného státu, jehož blaho spočívá na součinnosti všech vrstev jeho obyvatelstva. Doufáme, že stačí toto přátelské vyzvání a že Československý stát nebude nucen sáhnouti k trestům. Zadržování hospodářských výrobků bylo by zločinem proti Československému státu a musel by býti přísně stíhán. Jen ze svorné součinnosti měst a venkova kyne nám šťastná budoucnost!

Pro své členy a jejich spolupracovníky dal Okresní Národní Výbor pořídit odznaky. Člen Okresního Národního Výboru Stan. Manhard učinil v Národním Výboře prohlášení, že všechny tři socialistické strany uznávají autoritu Národního Výboru ve věcech všenárodních, ve věcech sociální politiky jest svrchovanou autoritou jejich československá Socialistická rada v Praze. Aby nenastala stagnace v průmyslu, dal Okresní Národní Výbor souhlas, aby zemědělskému průmyslu, cukrovarům a pivovarům bylo umožněno hotové zásoby uvolnit.

Prof. Ambrož Soška oznámil Okresnímu Národnímu Výboru, že četa pravých Hanáků složila do rukou jeho jako předsedy br. organizace československých socialistů dar 3500 K na fond pro pozůstalé po padlých legionářích. Na dar tento složili jednotlivě tito občané: Edvard Zlámal, hotelier 2000 Kč, Karel Novák, úředník 1000 K, Karel Dvořák, úředník 100 K, Novotný Josef, cestmistr 100 K, Leo Justan, stavitel 100 K, Hronek Josef 50 K a pí. Anna Nováková, choť úředníka 50 K.

Železničním referentem Okresního Národního Výboru jmenován Jos. Vincourek, revident státních drah v Prostějově.

Českým vojínům vydal Okresní Národní Výbor 31. října výzvu tohoto znění:

Čeští vojínové! Okresní Národní Výbor ujal se v politickém okrese prostějovském jménem svrchovanosti Národního Výboru v Praze vlády. Za účelem udržení pořádku a pokoje potřebuje Vaší součinnosti. Vyzýváme proto všechny na dovolené se nacházející české vojíny a důstojníky, aby v zájmu dobré věci nabídli Okresnímu Národnímu Výboru své služby a přihlásili se k organisaci české vojenské obrany v Prostějově.

Na tuto výzvu došlo dne 10. listopadu 1918 k památné přísaze československého vojska v Prostějově.

Odpoledne o 3. hodině nastoupilo před radnici 81 důstojníků s 276 vojíny zařazenými a 270 v občanském obleku, aby složili slavnostní přísahu Československému státu. Slavnostiúčastnilo se s prapory 187 Sokolů v kroji, 30 členů Dělnických Tělocvičných Jednot, 20členný oddíl sboru dobrovolných hasičů a zdejší skupina Družiny českých válečných invalidů počtem 72 s praporem. Ohromné množství občanstva tísnilo se kolem čtverhranu, v němž bylo seřaděno československé vojsko. Z nařízení Národního Výboru a jeho jménem pozdravil naše české obránce vlasti Dr. Václav Perek a vytkl veliký úkol, který na nich spočívá. Vřele vzpomenu všech, kteří položili své životy v zápase, z něhož vyrostl mohutný strom naší samostatnosti, a provolal jim nehynoucí slávu.

Rovněž dík náš veliký patří Wilsonovi, Masarykovi, Kramárovi, kteří se nesmírně zasloužili o znovuzřízení naší samostatnosti. Vůkol nás zuří revoluce; zásluhou našeho lidu, který zachovává klid a pořádek, dokazuje náš národ, že je vyspělý, svobody hodný, dovede nejen za ni hrdinsky bojovat, nýbrž i pro ni pracovat. Naši vojáci skládají přísežný slib poslušnosti a věrnosti své státní svrchovanosti a zajisté i Vy jej také splníte v každé chvíli. Za zemědělský venkov ujistil Fr. Brodický, že nesmí býti občana ani vojína, který by trpěl hlad. Na zemědělcích záleží, abychom bez ořesů přešli do šťastnějších dnů příštích.

Tajemník Fr. Geršl zdůraznil, že obránci naší mladé svobody skládají přísahu svému státu dobrovolně.

Poslanec Hruban ze Soběsuk připomenul, jak selský lid býval ujařmen. Prosí, aby naši vojíní bránili svobody do poslední krůpěje krve. Místní velitel nadporučík Jaroslav Pospíšil poukázal, že ještě nejsou překonána všechna nebezpečí, a vyzdvihl povinnost hájiti vlasti a národa a kdyby bylo třeba, za jejich čest, blaho i život položit. Přčetl pak znění přísahy československého vojska. Důstojníci i vojíní jasně a odhodlaně pronesli: Tak přísaháme! Přísaha československého vojska vzbudila v celém městě a okolí neobyčejnou pozornost. Všecka okna, z nichž vidět k radnici, byla hustě obsazena a ze všad sledovány projevy a první vystoupení československého vojska napjatě a s plnou vážností, neboť stalo se tímto dějem zřejmo a jasno nad každou pochybnost, že Československý stát je už samostatný a svrchovaný. Občané města Prostějova pozdravili vše a nadšeně svou bratrskou a lidovou národní obranu jako strážce pokoje a pořádku. Referentem pro udržování styku s Národním Výborem v Olomouci ustanoven prof. Ambrož Soška; v Olomouci pro též účel určen zpravodajem Ed. Vojnar. Starosta města Plumlov notář Liska kooptován za člena Okresního Národního Výboru.

Dne 2. listopadu vydal Okresní Výbor tento rozkaz: Velitelství Československého vojska úřaduje v Praze. Všechna velitelství vojenská, oddělení, úřady, ústavy podléhají tomuto velitelství. Vojenské osoby zprošťují se přísahy bývalému rakousko-uherskému mocnářství dle rozkazu kabinetní kanceláře. Velitelství československého vojska v Praze vyzvalo občanstvo, aby kázeň nikterak porušena nebyla. Téhož dne vydal toto nařízení: Obyvatelstvu města Prostějova a okolí! Všichni, kteří mají vojenské zbraně a části výstroje, jako pušky, revolvery, bodáky, střelivo, pásy a jiné, pokud bydlí v Prostějově se vyzývají, aby tyto předměty nejdéle do 48 hodin odvedli u zástupce Národní obrany na radnici. Z ostatních obcí nechť jsou tyto předměty odevzdány prostřednictvím obecních představenstev do čtyř dnů. Vracejícím se vojínům vydal Okresní Národní Výbor rozkaz, aby se každý podrobil lékařské prohlídce ihned po svém příjezdu do domova a k tomu účelu se přihlásil do 3 dnů u místního velitelství v Sokolovně.

Národní obraně, která se v městě našem utvořila, velel setník František Šklubal, nyní ředitel pošty v Prostějově, jenž si počínal energicky a při tom laktně, takže byl u svých podřízených velice oblíben a tiho tím svědomitěji konali své povinnosti. Při ustavení se národní obrany vydal k vojínům vlastenecky procítěné provolání tohoto znění: Vojáci, bratři! Co svět světem stojí, nebylo slavnější epochy v dějinách českého národa nad naši vrstevnou dobu. My sami nedovedeme si dosti hluboce uvědomiti význam nesmrtelné přítomnosti své — teprve příští generace pochopí nesmírné události tohoto roku, teprve budoucí pokolení ocení po zásluze ohromné činy a cíle — vědomé snahy českého národa v tomto světodějném čase převratu k dobrému, v této hodině národního obrození. Po tisících let bude se o našem lidu vypravovati s úctou, bude se naň vzpomínati s láskou, po tisících let bude se mu děkovati se slzami v očích, že sám a vlastní silou uvedl se do země, v říši svobody a pravého demokratického bratrství.

Veliké doby rodí velké muže. Nikde neuplatnilo se toto heslo tak významně jako právě u nás. Český národ může se chlubití ne jedním, ne desíti, ne sty slavnými muži, nýbrž celými legiemi hrdin a chrabrých bohatýrů. O Českoslovácích budou psány knihy ve všech jazycích a vděčnost Francie a osvobozeného Ruska nikdy pro ně nepobledne. Naše srdce jsou příliš malá, aby obsáhla tolik lásky, jakou jsme povinni našim bratřím legionářům, naše ústa jsou málo výmluvná, aby dosti upřímně jim dovedla děkovati, a naše náruč je málo vřelá, aby je mohla dosti milostně pocielovati!

Bez rozdílu stavu, ať dělníci, ať inteligenti, ať agrárníci, seskupili se Českoslováci v pevné šiky proti našemu zavlému nepříteli, který po celá století po nás šlapal, nás deptal a mučil. Naši rodičové úpeli pod německým jhem; nedovedli a nemohli se sebe seřáští okovy otrocké, živořili bez rady a zastání — až nyní, ve dvacátém století — přinesli nám naši bratři legionáři vysvobození, pomstili křivdy na našich předcích páchané a uvedli celý svět v úžas bezpříkladným heroismem. Bratři, nezdá se Vám, jako byste vyšli z doživotního žaláře na zdravý vzduch? Nepřipadá Vám, že jste omládli?

Ba všichni cítíme jistě totéž — povstali jsme z hrobu . . . Slunko září na východě a oslepuje naše oči: zakrýváme si zrak rukama, ale záře slunce je tak silná, že prozařuje i naše prsty a tak mocně dopadá v naše zřítelnice, že slzíme — tak nesmírná je záře naší svobody!

A za tento krásný okamžik děkujeme svým slavným bratřím Čechoslovákům. Budme jim za to z celé duše vděční. Oni prolévali krev za nás, za naši svobodu, za naši milovanou českou vlast. Oni prolévali svoji krev dobrovolně, bez nucení, z vlastního popudu, rádi a s láskou, již není rovné. Oni prolévali svoji krev u vědomí, že i my doma jsme zrovna jako oni tam za hranicemi: „Že jsme svorní jako jeden muž! Svorní paži k páži, jedna mysl, jeden cíl! Že jsme takoví, jako oni: věrní jedné myšlence, pevní ve svém předsevzetí, nepřemožitelní ve svém úsilí o dosažení svého sebeurčení . . . Bratří! My jsme se ve svých pokrevencích nezklamali. Oni vykonali pro nás více, nežli jsme očekávali. Jak se jim za to odměníme? Odměníme se jim tím, když budeme následovati jejich zářného příkladu. Odměníme se jim tím, když budeme tak jednosvorní doma, jako oni byli jednosvorní mimo svoji vlast. My musíme jako žula státí připraveni pro každý případ: neboť nejsme u cíle úplně. Ještě nás čeká obrovská práce vnitřní. Vlast naše volá nás doposud ke společné práci. Naši svatou povinností je, připravit vše a vše uvést do pořádku, aby naši bratři legionáři, až se do svých domovů navrátí, s hrdostí mohli o nás říci: „Byli hodni obětí, které jsme za ně přinesli. Jsme hrdi na své bratry doma, nemusíme se za ně stydět, nemusíme litovat, že jsme za ně krváceli a umírali. Bratří! My, kteří jsme se vrátili z dálných krajín, kteří jsme obstáli ve vražedných řežích, my zapřísaháme Vás pro všechna utrpení válečných let: Budte svorní! Nesejte rozkol, abyste neklidili bouře. Uklidňujte nerozvážné, povzbuzujte k vytrvalosti. Mějte strpení, že není vše doposud tak, jak bychom si všichni přáli. Budte trpělivi a neodsuzujte, jestliže se Vám něco nezdá ještě uspořádáno. Nejde vše rázem přes koleno zlomit! Vyčkejte ještě určitý čas — nepořádku bylo mnoho, vše se ale časem urovná, jedno po druhém přijde na řadu. Celý aparát je příliš složitý, než abyste pochopili, kolik práce a času vyžaduje.

Ale všechno, všechno se poddá, jen nás nechejte klidně pracovati, nerušte nás v práci překotným shonem po nemožných požadavcích. O to vás prosíme z upřímné lásky a bratrské svornosti.

Náš nepřítel doposud neodložil zbraní. Číhá na okamžik příhodný, aby se zmocnil ztracených posic. Snaží se rozšířit mezi nás rozkol a zmatek. Nedejte se oklamati, nevěřte pochybovačům a ramenářům! Kdo cítíš se silným a schopným pomoci, pojď mezi nás a pracuj s námi! Naše úmysly jsou nejčistší, dobro našeho národa je nám nade všechny statky světa. Opět a opět Vás prosíme, bratři, vojáci: Budte svorní! Svorní paži k páži, jedna mysl, jeden cíl“.

S radostí pozdravil Okresní Národní Výbor zřízení první vlády československé dne 14. listopadu 1918 v první schůzi prvního Národního shromáždění republiky Československé.

Za obrovské účasti české veřejnosti ve sněmovně i před ní zahájil první schůzi československého Národního shromáždění Dr. Karel Kramář řečí, jež stále přerušována potleskem a projevy souhlasu. Dr. Kramář prohlásil, že nynější Národní shromáždění je zatímni a má připravit příchod Národního shromáždění, jež vyjde z všeobecných voleb a dá právům a řádům našeho státu trvalou úpravu. Jen státní forma republikánská je už nezměnitelná.

Prvním presidentem Československé republiky za nadšeného souhlasu zvolen Tomáš Garrigue Masaryk.

První naše vláda měla v čele jako ministerského předsedu Dra Karla Kramáře. Dále jejími členy byli: Dr. Ed. Beneš, ministr pro zahraniční záležitosti, Gustav Habermann, ministr školství a nár. osvěty, Václav Klobáček, ministr národní obrany, Karel Prášek, ministr zemědělství, Dr. Alois Rašín, ministr financí, Fr. Staněk, ministr veřejných prací, Dr. Fr. Soukup, ministr spravedlnosti, Dr. Ad. Stránský, ministr obchodu, J. Štříbrný, ministr pošt, Dr. V. Šrobár, ministr zdravotnictví, Dr. M. R. Štefánik, ministr vojenství, Ant. Švehla, ministr vnitra, Dr. G. Winter, ministr sociální péče, Dr. Vrbenský, ministr zásobování, Dr. K. Zahradník, ministr železnic a Dr. F. Hruban, ministr bez portefeuille. Předsedou Národního shromáždění zvolen sociálně demokratický poslanec Fr. Tomášek.

Okresní Národní Výbor jménem všeho občanstva pozdravil naši první vládu a národní zastupitelstvo s tím větší radostí, neboť viděl v nich záruku, že půjdou s lidem a pro lid. Nebude vysokopanského, nezodpovědného poručníkování a vyděračství. Budeme jen sobě pracovat a jen sobě sloužit.

Dne 20. listopadu dostavila se k Národnímu Výboru deputace dělnictva v záležitosti vojenského dozoru firmy F. a J. Kovářik, žádajíc odstranění tohoto dozoru. Deputaci vyloženo, že se nejedná o dozor nad dělnictvem, nýbrž o účele evidenční. Aby odstraněno bylo i jen zdání dozoru, usneseno, aby v továrně úřadující důstojník přeložil svoji úřadovnu vně továrny a aby tři důvěrníci dělnictva byli mu přiděleni. Obchodní gremium soudního okresu prostějovského oznámilo Národnímu Výboru, že obchodnictvo oboru modního, textilního, rukodilného, krátkého, galantního a železářského se usneslo snížit ceny o zisk, který byl až dosud 35% povolen. Stejně podali uzení Karel Novosad, Valentin Mrázek a Jos. Hochwald Národnímu Výboru prohlášení, že cenu výrobků svých snižují o 30% a při nejbližší příležitosti dle možnosti opět sleví.

Dne 21. listopadu konala se v síni Okres. Národního Výboru přísaha všeho četnictva politického okresu prostějovského. Mužstvo složilo slib do rukou svého setníka Klofandy, tento pak do rukou Národního Výboru za přítomnosti všech členů předsednictva Okresního Národního Výboru a přednosty politického okresního úřadu.

K vládě Československého státu vyslal Okresní Národní Výbor deputaci v záležitosti odbytu zdejšího zboží konfekačního a dovozu nového materiálu, aby čeleno bylo nezaměstnanosti. Za stejným účelem podána byla také žádost, aby vláda navázala styky s vládou polskou za účelem dodávek práce pro zdejší vojenské správkárny, a pokud kroky tyto nebudou mít výsledku, aby zatím sebrány a dodány byly do Prostějova ke správkám součástky vojenských oděvů v oblasti státu, na rozličných místech ležící, ježto by mohly býti využity ku zhotovení laciných pracovních obleků pro horníky, zemědělské dělníky a pod.

Jaké důležité problémy bylo mimo jiné řešiti Okresnímu

Národnímu Výboru, seznáme z podání, jež zaslal 21. listopadu ministerstvu obchodu v Praze o současném stavu konfekčního průmyslu oděvního a obuvního v Prostějově. Okresní Národní Výbor pokládal za svůj nejhlavnější úkol vynasnažiti se, aby se zabránilo rostoucí nezaměstnanosti a všemu, co by jí následovalo v zápětí. Po rychlém zjištění stavu oděvního průmyslu vypracoval Národní Výbor pamětní spis a připojil návrhy, kterak by na několik měsíců bylo možno nezaměstnanost odvrátiti. V Prostějově zjištěn byl sklad státního zboží bývalého ministerstva vnitra, sestávající ze surovin i hotových výrobků. V předválečné ceně odhadnut tento sklad nyní okrouhle na 50 milionů korun, v srpnu t. r. měl cenu 500 milionů K. Samo opatrování těchto zásob výrobků a surovin pohlcovalo ročního nákladu 60.000 K. Aby se předešlo úplné nezaměstnanosti v oděvním průmyslu, jest potřebí uvolnití hotové zboží, hlavně zimní do prodeje a ku zpracování surovin opatřiti potřebné nití počtem 25.000 cívek po 1000 m, čímž by se získalo 81.000 obleků.

Hotových příkrývek bylo na skladě 136.234 a opatřením dalších 15.000 cívek nití nabylo by se 136.234 zimních kabátů. Ani situace tovární výroby obuvi nebyla nadějnější. Scházela větší měrou kůže a přípravy, jež ležely doposud u výrobců, po případě ve vojenských skladištích. Nejen soukromý majetek, nýbrž i majetek státní Československé republiky utrpěl by veliké škody, kdyby se nenalezlo vhodného a prospěšného východiště ze situace, do níž oděvní i obuvní průmysl byl zaveden prokletým vídeňským hospodářstvím!

Za tím účelem vyslaní delegáti jednali 25. listopadu 1918 v Brně u místodržitelství a 26. listopadu v Praze se zástupci ministerstev obchodu, výživy, sociální péče, vnitra, národní obrany a veřejných prací o stavu prostějovského průmyslu a zaměstnanosti dělnictva. Poslanec Rudolf Bechyně informoval ministerského předsedu o účelu cesty prostějovské delegace, celé jednání dalo se ve společné konferenci. Některá vyřízení, jež týkala se zájmů dělnictva, přivezla delegace s sebou. Úspěch cesty byl z větší části dosažen a dlužno děkovati Okresnímu Národnímu Výboru, jakož i poslanci Rudolfu Bechyňovi, že ujali se věci tak rázným způsobem.

Dne 21. listopadu 1918 vydává Okresní Národní Výbor výzvu k persekvaným občanům Rak.-uherským státem. Během války bylo přemnoho příslušníků našeho národa pro svoje smýšlení národní a politické bývalými úřady a orgány tresně stíháno, pokutováno, žalářováno, popravováno, jmění zbavováno a jinak pronásledováno. Zvláště náš okres nezůstal v tomto směru ušetřen. Bude nutno, aby na mírové konferenci zástupcové Československé republiky měli po ruce důkazy, jimiž by usvědčili poražené odpůrce naše z násilí na národu českém páchaném a pomocí jichž by osobám poškozeným sjednali náležité zadostučinění a patřičnou náhradu škody. V zájmu národním vyzval Okresní Národní Výbor veškeré v politickém okrese prostějovském žijící osoby, které pro své české smýšlení během války jakýmkoli způsobem přímo nebo nepřímo pronásledovány byly, nebo škodu utrpěly, aby se jemu nejpozději do 1. prosince 1918 přihlásily, své případy podrobně vylíčily, udavače jmenovaly a udaly, jak vysokou náhradu škody od škůdců požadují. Pokud poměrů bezpečnostních a policejních se týče, Okresní Národní Výbor připomíná důtklivě, aby četnictvo nebylo insultováno, jelikož vykonává službu bezpečnostní jménem Okresního Národního Výboru pro Československý stát.

Odvolává se na nařízení Národního Výboru v Praze ze dne 29. října 1918, že všechny umělecké a historické památky a prameny jsou pod ochranou Národního Výboru a jeho orgánů, že vývoz jejich a zavlčení jest zakázáno a to ať se nalézají v majetku veřejném, nebo soukromém, ať jsou v majetku svěřenském, či korporaci neb ústavů, nacházejících se v území státu československého, nebo sem inventárně náležejí; provedl Okresní Národní Výbor zajištění uměleckých památek na zámku Brodsku u Nezamyslic ředitelem Dřem Jaroslavem Mathonem a jednatelem Národního Výboru prof. Ambrožem Soškou a na zámku Sylva-Tarouců v Čechách.

O správné a náležité zásobování města poživatinami, o spravedlivé přiznávání zásob, nepředražování, stíhání lichvy s nimi starala se Okresní hospodářská rada. Táž bděla také nad správným přiznáváním zásob zboží v obchodech a průmyslu. Předsedou této důležité samosprávné korporace re-

publikánské, již občanstvo našeho města vděčí za klidné včasné a pokud to v tehdejších stísněných hospodářských poměrech bylo možno, za dostatečné zásobování, na příklad mlékem, byl Frant. Geršl, tajemník. Dalšími členy byli: Prof. Ambrož Soška, jenž byl zároveň jednatelem Okresní hospodářské rady, vrchní kontrolor Jakub Nekula, rolník František Brodický, Cyril Kroupa, Alois Starosta, kupec, Ant. Luža, krejčí, Josef Král, redaktor, Hermína Straková, Ludmila Filipová, Vladimír Chytil, obchodník a Václav Beck, sochař. Později nastaly některé změny ve složení Okresní hospodářské rady a povolání občané: Alois Měchura, Stanislav Manhard, Fr. Němcová, Fr. R. Reichstädter, Alois Pokorný a rolník Al. Prášil. Mléčným kontrolorem byl Max Vojáček. V tukové komisi za konsumenty zasedali Max Vojáček a Bohumíra Fenclová. Za obchodníky mlékem: J. Bednář, správce mlékárny a Pištělka, obchodník mlékem. Nákupy jatečného dobytka měli na starosti B. Koutný, starosta z Čehovic, Jar. Smýkal, rolník z Kralic, Břetislav Kvapil, rolník z Olšan, Ant. Kovářik, starosta z Hrdibořic, Ed. Adámek, ředitel hospodářského družstva v Prostějově.

Okresní hospodářská rada spolu s Národním Výborem vydává dne 20. listopadu 1918 nařízení, že každý producent musí odvésti ono množství obilí, které místní hospodářská rada určí, bez ohledu na to, zda-li již prodal obilí pod rukou přímo konsumentům, čili nic. Pod dojmem tohoto nařízení odevzdáváno bylo obilí čile a zásobování obyvatelstva udržováno v pravidelném chodu. Současně usnesla se Okresní hospodářská rada spolu s Okresním Národním Výborem v zájmu nerušeného přechodu do doby normální na přísném rozkazu, aby všichni chovatelé dobytka veškeré mléko, nebo máslo, které v každém jednotlivém případě místními hospodářskými radami bude předepsáno odevzdávali do hospodářské mlékárny v Prostějově.

Maximální ceny stanoveny takto: za mléko s obsahem tukovým 3·1% 60 h za litr, za máslo dle jakosti od 10 do 13·60 Kč za 1 kg. Kdo této národní povinnosti nevykoná, bude potrestán odejmutím všeho dobytka, bez ohledu na jeho potřebu a hospodářství. Majitelé vepřového dobytka jsou po-

vinní z porážených vepřů pro veřejné zásobování odváděti uvedené množství sádla nebo slaniny: z vepřů ve váze do 60 kg 2 kg, do 80 kg 4 kg, do 100 kg 6 kg, do 120 kg 8 kg, přes 120 10 kg. Přestupky proti tomuto nařízení budou pokutovány okresním politickým úřadem do 5000 Kč, po případě trestány vězením do šesti měsíců. Dále vydán předpis, jakým způsobem bude se odevzdávat předepsaný kontingent hovězího dobytka. Prodávání hovězího dobytka pod rukou bude přísně trestáno odejmutím všeho dobytka.

Okresní Národní Výbor apeluje na vlastenecký cit rolnictva, aby v nynější, tak slavné, ale zároveň tak vážné době, nařízení Národního Výboru ve prospěch nejpoříbnějších spoluobčanů s láskou a sympatiemi se prováděla, neboť v opačném případě se vši rozhodností ku stanoveným trestům se musí sáhnouti.

Ke cti našeho rolnictva musím tu konstatovati, že přísných těchto trestů, až na některé zcela ojedinělé případy, nemusel Okresní Národní Výbor použiti, a že všichni obyvatelé, jmenovitě zemědělci okresu prostějovského se snažili, aby těmto nařízením Národního Výboru a hospodářské rady — třebaže s velikým často sebezapřením dosti učinili.

Pro demobilisované příslušníky vojenské zřízení na popud Okresního Národního Výboru 21. listopadu 1918 demobilizační kancelář, dále odbočka zemského úřadu pro sprostředkování práce a zaměstnavatelé a úřady vyzváni, aby uprázdněná místa hlásili.

Jak se germanisovalo, zjistil školský odbor Národního Výboru. V německé mateřské škole pouze čtyři dívky mluvily německy, kdežto ostatní počtem 26, byly národnosti české; zástupci Národního Výboru prof. Ambrož Soška a továrník Josef Špaček zařídili, aby české dívky školy opustily — načež školka se rozešla.

Významný a pro revoluční Prostějov důležitý akt provedl Okresní Národní Výbor tím, že vyslechl zedníka a domkáře Jana Mináta ve Smržicích; tento se skutečně doznal, že svého času udal redaktora Jos. Kořku, jenž potom byl vojenským soudem v Mor. Ostravě popraven a stal se revolučním hrdinou Prostějova.

Vzrušenou událost zažil Prostějov dne 30. listopadu 1918, když se občanstvo našeho města dovědělo, že v Prostějově zatčen byl bývalý tajemník odborových organizací sociálně demokratických Alois Muna, který se právě vrátil z Ruska a navštívil Prostějov, kde zanechal nevěstu a dceru. Dělnictvo prostějovské bylo touto příhodou velmi vzrušeno. Před osmou hodinou ranní opustilo továrny a táhlo na náměstí, kde k němu Muna promluvil. Zatím odebral se přítomný poslanec Rudolf Bechyně se zástupci Socialistické rady do místností Národního Výboru, kamž byl také povolán staniční velitel nadporučík Dospíšil, který prohlásil, že poručík Bukáček, jenž Munu zatkl, jednal na svoji pěst a že od nikoho neměl k zatčení příkazu. Zástupci Socialistické rady Geršl, Kučera, Král, poslanec R. Bechyně a prof. Ambrož Soška jako zástupce Národního Výboru odebrali se do Dělnického domu, kde se konala obrovská schůze lidu, jistě největší po převratu. Mluvili redaktor Kučera, Muna, poslanec Bechyně, tajemník Geršl, prof. Soška a Dr. Znojil. Všichni řečníci odsoudili svévolné zatčení Munovo. Muna potom v dlouhé řeči vychvaloval bolševickou revoluci a její metody a vyzýval prostějovské dělnictvo rovněž k podobnému způsobu boje. Uklidnění dělnictva nastalo teprve po řečech poslance R. Bechyně a prof. Ambrože Sošky, kteří zvláště zdůrazňovali zásluhy velikých západoevropských demokracií o naši svobodu a naše pevné odhodlání po řěsném s nimi semknutí, aby metody demokracie, práva a sociální spravedlnosti byly obhájeny a lidstvu jakožto veliký odkaz světové války zachovány. Jestliže prof. Soška odmítl násilnickou metodu diktatury krajního Marxismu, zdůrazňuje ideu demokracie, vyzdvihl poslanec Rudolf Bechyně názor, že náš konečný úsudek o Rusku a bolševické revoluci padne, až se vrátí naše československé legie. Poté se dělnictvo v naprostém klidu rozešlo. Poněvadž v demokratické republice československé zrušeny byly všechny řády a tituly, pokud nevyplyvají z povolání, doporučil Okresní Národní Výbor občanstvu, aby se ve společenském styku pravidlem tímto řídilo, titulů císařských, vládních rad neužívalo, nýbrž prostě slovem: „občane a občanko“ se vzájemně oslovovalo.

Ve chvíli, kdy Rakousko se zhroutilo a československý

stát se zrodil, nebylo orgánů, které by se ujaly veřejné správy a udržování pořádku. V této historické chvíli vznikly Národní Výbory. Vykonaly velkou práci. Také náš Okresní Národní Výbor měl před sebou nemalý a obtížný úkol, jehož se zhostil čestně. Práce, kterou vykonal a již jsem tu uvedl — zajišťuje mu trvalou památku v dějinách města Prostějova. Zástupci politických stran, kteří v něm zasedali, jsouce si vědomi historických okamžiků našeho národa — pracovali v něm svorně a s úspěchem!

Národní vláda československé republiky při skončení činnosti Národních Výborů vydala jim tento veřejný dík a uznání:

Národním Výborům!

V době pro český národ nejvážnější Národní Výbory převzaly těžké a odpovědné poslání. S příslovečnou obětavostí přejaly vedení okresů a snažily se všemožně, aby ulehčily pražskému ústředí obtížný úkol k převzetí staré rakouské vlády do rukou Národního Výboru pražského. Národní výbory ujal se této práce za poměrů, které byly vinou dosavadních držitelů moci přímo žalostné. Díky krajnímu a obětavému napětí sil podporovanému dokonalou znalostí místních poměrů, obezřetností a bezpříkladnou svědomitostí jest úkol Národních Výborů dnes splněn. Přechodná ta doba díky činnosti Národních Výborů přešla bez všech otřesů a vzorný klid a pořádek při odstraňování staleté rakouské vlády vyvolal uznání a obdiv našich přátel i nepřátel.

Československá republika jest nyní všemi náležitostmi správně organisovaného státu vybavena. Má svého presidenta, své zatímní zákonodárné shromáždění a svou vládu tímto shromážděním jmenovanou a jemu odpovědnou. Tím přestaly mimořádné poměry a my musíme ukázat, že naše nová republika dovede vyplnit svou státní správou všechny úkoly mladého státu a zaručiti klidný rozvoj událostí. Není tudíž nadále možno, aby správa státní vedena byla samo-staťnými místními orgány, ani ústřední vládě, ani Národnímu shromáždění neodpovědnými. V naší republice pevná vůle musí býti rozhodující. Vůle Národního shromáždění a vlády

jemu odpovědné. Ministerská rada se tudíž jednomyslně usnesla, prohlásiti činnost všech Národních Výborů za skončenou. Činí tak jen v zájmu jednotné, spořádané správy státní i v zájmu opravdové konstitučnosti, aby uplatnila tak v celém státním životě zásadu naprosté odpovědnosti každého oboru veřejné správy Národnímu shromáždění, nikoliv, aby i v nejmenším chtěla vysloviti nedůvěru Národním Výborům. Naopak, upřímně a srdečně jim děkuje za všechny neocenitelné služby, které v nejtěžších dobách prokázaly naší mladé republice.

Vláda přejímá celou a plnou odpovědnost za veškerou správu. Do výkonů orgánů státní správy nikdo již nesmí se vměšovat a nikdo vykonávat úkonů státní správy bez zmocnění nebo nařízení příslušných úřadů. Avšak vláda bude vděčna všem, kteří měli příležitost nahlédnouti nyní v činnost státní správy, za veškeré zprávy, za veškeré rady, pokyny, za všechna upozornění a bude její snahou, aby nejen všechny zlořády vymítla, nýbrž aby také spolu s Národním shromážděním pracovala na demokratickém a sociálně spravedlivém rozvoji našeho svobodného národního života.

Ohledně Národních Výborů našich menšin vyhrazuje si naše vláda všechna opatření, aby jejich zdárná činnost se mohla nerušeně vyvíjet.

Dr. Kramář, Habermann, Dr. Hruban, Klofáč, Prášek, Dr. Rašín, Štaněk, Dr. Soukup, Dr. Stránský, Stříbrný, Dr. Šrobár, Dr. Vrbenský, Dr. Winter, Dr. Zahradník.

Na základě tohoto vládního výnosu ukončil Národní Výbor v Prostějově dnem 12. prosince 1918 svoji záslužnou činnost, již občanstvo města i okresu jistě vděčně uznává.

Ukončením činnosti Národního Výboru, končí se i naše revoluční období; i u nás Prostějov revoluční vystřídává Prostějov republikánský. —

Revoluční období zakončeno bylo velikou a radostnou událostí pro náš znovuvzkřísený stát — příjezdem prvního jeho presidenta T. G. Masaryka, dne 20. prosince do Prahy.

Celým národem toužebně očekávaný budovatel jeho samostatnosti a svobody, první prezident československé re-

publiky, vrátil se po čtyřletém vyhnanství do vlasti. Vrátil se, jsa vítán a pozdravován veškerým lidem československým.

Slavnostní výborovou schůzí, dne 19. prosince za tím účelem svolanou, zahájil starosta města Dr. Ondřej Přikryl tímto nadšeným pozdravem presidenta T. G. Masaryka:

Národ náš slavnostně vítal chvíle, kdy panovníkům svým odevzdával klenoty moci a vlády nad svými osudy a projevoval tím důvěru nejen jejich osobám, nýbrž i zákonům jejich, od nichž očekával spravedlnost, sílu a své zajištění. Při příjezdu panovníků z ciziny, k němuž po vy-měnění vlastního rodu vladařského, bohužel, docházelo, vycházel slavnostně na hranice říše, podával jim tam chléb a sůl na cestu jejich do sídelního města, již činil jediným řetězem triumfálního letu.

Dnes náš nově zrozený stát, naše vy-toužená republika čeká na příchod své hlavy a národ ve všech svých údech i žilách jásá jí vsťříc a oslavuje okamžik, kdy dá Slovan-stvu i celému světu mocného i silného lva.

Národ vítá příchod hlavy státu ze zahraničí. Ale nevíta v ní cizí krev, cizí duši, jak to činival ve středověku, národ vítá krev svoji, duši duše své, vítá v ní nejlepší své „já“. A nevíta vladaře z privilegiovaných panovnických rodů, vítá svého blanického rytíře práce i ducha, nevíta ho s pozlát-kem trůnu, vítá ho z vyhnanství, kdež strádal a při tom ne-ohroženě a vytrvale i šťastně tkal červenobílý prapor svo-body svého lidu.

Národ vítal své krále, kteří měli nad ním rozhodující moc, dnes vítá presidenta svobodné republiky, který vyšel ne ze zákona posloupnosti rodové nebo z volby stavů, nýbrž ze svobodné volby zástupců nejširších vrstev lidových.

Krále své korunoval národ panovnickými odznaky koruny svatováclavské, dnes chystá se korunovati presidenta své volné vlasti jednomyslnou svojí důvěrou a láskou a věří, že jest v národě jediným mužem, který si vladařského žezla národa československého zaslouží a jeho jest hoden.

A národ při tom věří, že první president jeho zavede ve veškeré správě státu pořádek, spravedlnost, snášenli-

vost, a že mocným vlivem svým docílí rovnosti, volnosti, bratrství, po jejichž hřejivém a nezkaleném slunci všichni toužíme. Národ těší se na pravdu a právo jeho zákonů. —

Ke hranicím blíží se tvůrce volnosti našeho státu a my spolu s ostatními kraji říše přinášíme mu vsťíc nejen chléb a sůl, nýbrž i svá srdce, svoji oddanost a slib, že ve smyslu zákonů československé svobody chceme pod jeho praporem jíti a za štěstí všeho lidu pracovati.

Národ náš měl v čele dva světské velikány ze své, mimokrálovské krve: nepřemožitelného válečníka Žižku a prozíravého státníka Jiřího z Poděbrad. Velikán, který se nám dnes v čelo národa vrací a kterého slavnostně vítáme, prezident Tomáš G. Masaryk, má hlavní rysy obou těchto velikánů — válečné základny Žižkovy a státnický úspěch Jiřího z Poděbrad a v politice národa jest důstojným jejich druhem. Proto tím více jej oceňujeme a čekáme, že dilo své dokončí a dožije se plného štěstí a nebe národů, jehož zmínění druhové jeho se nedožili.

Buď vítán, reku i vůdce, v rodné zemi a přijmi vedle holdu své matičky Prahy upřímný hold svého hanáckého Jerusálema. A řiď osudy vlasti ke prospěchu všech svých synů a dcer, k prospěchu volnosti a svobody celého světa a vybuduj hrad náš na skále, které ani brány pekelné nepřemohou. K tomu těžkému, ale svatému úkolu přijmi z lánů Hané naše požehnání.

Proslov starostův provázen byl stálým hlučným souhlasem a na konec potleskem, k němuž se připojila i galerie.

Nato vzletnou, jadrnou a jasnou a celý život a význam T. G. Masaryka vystihující přednáškou ředitel české reálky Karel Beneš vylíčil sytý obraz prvního našeho presidenta.

Starosta Dr. Ondřej Přikryl přednesl pak návrh tohoto projevu a usnesení, při jehož čtení shromážděné městské zastupitelstvo povstalo:

Na důkaz lásky a vděčnosti všeho obyvatelstva města Prostějova k osvoboditeli vlasti naší a zbudovateli neodvislého, samostatného Československého státu, Dru Tomáši

G. Masarykovi, usnáší se obecní výbor, aby v den příjezdu presidenta zaslán byl jemu tento telegrafický projev:

Obecní výbor města Prostějova na Moravě oslavuje zvláštní schůzí příchod Váš do matičky Prahy, osvobozené vlasti, vítá Vás co nejsrdčněji a ujišťuje, že obyvatelstvo města našeho v srdci svém vděčně chová a neskonale miluje i cti prvního presidenta, zbudovatele svobody i osvoboditele celé vlasti naší.

S obdivem k energii i bezpříkladné obětavosti Vaší ujišťuje obecní výbor za veškeré obyvatelstvo města Prostějova, že povždy pamětliv bude svých povinností ku své drahé vlasti a že vždy bude se snažiti svobodnému svému státu prospěti a pracovati k jeho rozkvětu za volnost, rovnost, bratrství.

Současně usnáší se obecní výbor, aby v den příjezdu presidenta Československého státu Dra Masaryka poděleno bylo z obecních důchodů města 183 chudých osob v městě Prostějově bydlících, které již chudinské podpory požívají, a to po 10 K. Úhrnem 1830 K.

Mysli i zraky obyvatelstva města Prostějova byly obráceny 20. prosince k osvobozené Matičce Praze, kde prvního presidenta uvítal národ s neomezenou, upřímnou vděčností a nezměrnou nadějí. Dal mu jméno Osvoboditel. Právem. Je svou životní prací poslední z našich velikých buditelů. Dílo buditelské skvěle dokončil v duchu Komenského, Palackého a Havlíčka, zosobniv je v plném probuzení politickém a státním. Na pražský hrad vstupoval však prezident Masaryk s toutéž vážností a starostmi, se kterými přijížděl do Paříže. Pochopí to jen ten, kdo domyslí, co vše podnikl v této válce, jakou úlohu naň osud vložil a jakou odpovědnost před přítomností i budoucností měl v té chvíli. Pochopí to zejména ti, praví ve svém díle Světová válka a světová revoluce Dr. Eduard Beneš, jeho spolupracovník — kdož vědí, jak těžce se žije tomu, kdo jako Masaryk vždy chtěl žít a pracovat sub specie aeternitatis...

Důstojnou oslavu konala toho dne také místní posádka v 10 hod. dopol. na nádvoří zdejších kasáren. O významu a

činech našeho milovaného presidenta promluvil k shromážděnému mužstvu prof. Ambrož Soška. Přednáška s napětím vyslechnuta a přijata s bouřlivým souhlasem a provoláním slávy panu presidentovi republiky. O presidentovi republiky promluví u nás v Prostějově slavnostní přednášky širší prostějovské veřejnosti známý bývalý prof. zdejší reálky spisovatel Karel Juda dne 30. prosince v přednáškovém sále Nár. domu a 5. ledna 1919 docent české university prof. Dr. Arne Novák před obsazeným sálem městského divadla v Nár. domě.

Náš národ pozdravil hodinu osvobození s takovým nadšením a s takovými nadějemi, že znalci politiky a kolektivní psychologie, praví Dr. Eduard Beneš, se až obávali chvíle, kdy se celek bude zase vracet k normálnímu životu. A skutečně to nadšení, ty nekonečné naděje, ta veliká víra, že nastává nový život, nový svět a poloviční ráj, to vše ve chvíli normálního života a běžného politického boje stran a osob se ponenáhlu začalo obracet u velké řady našich lidí ve zklamání... Každý si tu svobodu představoval po svém a chtěl od ní vyplnění svých zvláštních a nejčastěji osobních přání. Ale zklamání bylo nesprávné, neoprávněné, tím neoprávněnější, že hledalo vinníky vždy v někom jiném —

Uplynulo první desetiletí naší zlaté svobody, přiučili jsme se my republikáni po této stránce něčemu? Zdá se, že ano, aspoň tomu, že jsme poznali, že nejkrásnější stránka ideálu není jeho uskutečnění a uvedení nebeského ráje v pozemský život, nýbrž boj o ideál o ráj pozemský a duchovní, boj, jenž je právě zdrojem nejkrásnějšího vypětí lidské duše, jenž vzbouzí k činnosti to, co je v ní nejušlechtlejšího, a jenž vedl lidi k tomu, aby chápali, co je dobro a pravda, chtěli pravdu a šli za pravdou.

Doufám, že jsem v těchto řádcích dovedl, že město Prostějov a celý okres, jehož bylo hlavou a středem ve velikém, revolučním zápase o naši drahou svobodu nejen čestně obstálo, nýbrž i velmi podstatnou hřivnou k němu přispělo, takže mu v dějinách našeho slavného odboje, naší slavné revoluce — té velké a přece pravdivé pohádky — náleží čestné místo. —